

GHENDTSCH E TYDINGHEN

Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.

3de Jaargang, nr. 3

Mei 1974.

Ere-Voorzitter : de Heer Dr. P. Rogghé
Voorzitter : G. Hebbelynck
Onder-Voorzitter : H. Collumbien
Secretaris : M. Steels
Penningmeester : A. Verbeke
Ruildienst-Bibliotheek : Van Geluwe-Eggermont, Maïsstraat 235, Gent.

Secretariaat : Sint-Lievensdoorgang I, Gent. Tel. 25 67 69.
Postrekening 105.04.73 - Heemkundige en Historische Kring Gent.
Lidgeld : 150 fr. per jaar.

INHOUD

	Blz.
De Berg van Barmhartigheid te Gent	74
Het Praalgraf van Bisschop Triest	78
Onder de Brugge zat er een Mugge	81
Een Woordje over twee Grensstenen te Gent	95
Nadere Kennismaking met de "Inventaire Archéologique"	100
Stadsrekeningen	102
Bibliografie	103
Mededelingen	103
Vraag en Antwoord	104
Nieuwe Aanwinsten	105
Aanvullende Ledenlijst	107

Verantwoordelijke uitgever : G. Hebbelynck, Voorhoutkaai 40, Gent.
Elke auteur is alleen verantwoordelijk voor zijn bijdrage.

Uitgegeven met de steun van het Stadsbestuur van Gent en van het
Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen.

OP ZONDAG 26 MEI OM 10 U 15 IN DE VOORDRACHTZAAL VAN DE KREDIETBANK, KOUTER, GENT : KLEURDIAPROJECTIE "GENT, HISTORISCH PANORAMA" TWEEDE DEEL, van de XVIIe EEUW tot Heden (ter beschikking gesteld door de Stedelijke Dienst voor Toerisme)

OP ZONDAG 16 JUNI GELEID BEZOEK AAN HET GEERAART DUIVELSTEEN EN AAN HET RIJSARCHIEF. Gezien de grootte van de lokalen is dit bezoek enkel voor de leden en moet beperkt blijven tot dertig deelnemers. Inschrijvingen aan het secretariaat. De leden, die aan het bezoek zullen kunnen deelnemen, worden verwittigd door een rondschrjven.

DE BERG VAN BARMHARTIGHEID TE GENT

Zoals we hebben gezien kwamen de B.v.B. in moeilijkheden : de ijver van het personeel verminderde, er werden ongelukkige processen gevoerd, de hoge bestuurskosten. Naar een dokumēt van 1634 beliepen de jaarlijkse kosten 104 660 gulden; voor Gent was dit 6 360 gulden. Men zocht naar middelen om de B.v.B. te hervormen. Tenslotte voerde men de volgende maatregelen uit :

- 1) vermindering van het personeel : besparing 12 000 gulden
- 2) vermindering van de te betalen interest tot 4 o/o : besparing 72 500 gulden
- 3) verhoging van de rente van 10 o/o op 12 o/o : meer opbrengst 50 000 gulden.

Deze maatregelen kwamen echter te laat; het bestuur van de B.v.B. zag zich verplicht het betalen van de rente te onderbreken.

De B.v.B. hadden niet enkel betekenis voor de armen; ook voor de economie van het land hadden de B.v.B. betekenis. Voorheen voerden de Lombarden de gewonnen interesten uit; thans bleef dit geld in het land. Dat er veelvuldig gebruik werd gemaakt van de B.v.B. kan aangetoond worden door enkele getallen. Van bij de oprichting tot 1649 werden in de B.v.B. te Gent per jaar gemiddeld 71 950 panden ingebracht of ongeveer gemiddeld 240 panden per dag. De gemiddelde waarde van een pand was zes gulden.

De steden waren het niet altijd eens met de voorrechten van het personeel van de B.v.B.; het personeel bracht goederen in de stad vrij van rechten, goederen, die niet enkel voor eigen gebruik waren. Toch werden deze voorrechten door het plakkaat van 26 januari 1651 (1) opnieuw bevestigd : "Sa Majesté ... mandant et commandant ... de laisser les dits Protecteurs, Surintendant général, leurs Officiers et Serviteurs, présents et à venir, pleinement et librement jouir des pri-

vilèges, franchises et exemptions”.

Bij plakkaat van 23 januari 1652 werd een juncta ingesteld met uitgebreide volmachten met als taak “le redressement ultérieur desdits Monts” (2). Onmiddellijk werd de rente teruggebracht tot 2 o/o, de gevraagde interest werd verhoogd tot 15 o/o, de lijfrenten werden maar voor de helft uitbetaald (3).

Er waren echter nog andere moeilijkheden. Na de Frans-Spaanse oorlogen en de verdragen van de Pyreneeën (1659), van Aken (1668) en van Nijmegen (1678) werd Frans Vlaanderen afgestaan aan Frankrijk. Hierdoor gingen de gebouwen opgericht in Arras, Douai, Bergues, Rijsel, Valenciennes en Cambrai verloren.

Volgens sommige auteurs werd in 1695 tijdens het bombardement van Brussel de B.v.B. zwaar beschadigd. Ch. de Broqueville schrijft echter : “Les auteurs qui se penchèrent sur l’histoire des monts-de-piété n’ont jamais pu savoir avec certitude, si le mont-de-piété de Bruxelles fut détruit ou simplement légèrement endommagé lors du bombardement de Bruxelles par les Français en 1695.” (4)

In 1705 verpandde de schatmeester van de hertog van Beieren een diamant en een halssnoer in parels voor 48 000 gulden en wat later een grote diamant voor 70 000 gulden. In 1738 werd het halssnoer verkocht voor 3000 gulden; de diamant was onverkoopbaar tegen een redelijke prijs.

In 1725 vluchtte de surintendant van Brugge met de kas van 31 632 gulden; de verkoop van zijn bezittingen bracht slechts 8 363 gulden op.

Einde 1750 was het totaal bezit van de B.v.B. teruggelopen tot ongeveer een miljoen gulden : dit betekende ongeveer een vijfde van het oorspronkelijk kapitaal. De rente werd niet meer betaald sedert 1715. Onder het personeel heersten talrijke misbruiken : de ambten werden verkocht, de bedienden beoogden enkel eigen voordeel. De schatters, verantwoordelijk voor het verlies bij verkoop, schatten te laag, waardoor verlies aan interest. Aanbrengers leenden voor eigen rekening; het overschot van de verkoop van de panden kwam in de handen van de aanbrengers, die de leenbriefjes bezaten : also een verlies voor de B.v.B., die recht had op de winst van de pandenverkoop, als de eigenaar onbekend was. Er waren ook misbruiken bij de verkoop van de panden : ze werden soms verkocht onder de prijs aan vrienden.

In 1752 vaardigde Karel van Lorreinen een aantal hervormingsmaatregelen uit. Er werd verboden aan het kapitaal te raken en dit onder geen enkel voorwendsel. Tevens werd het betalen van achterstel van rente enkel toegelaten na onderzoek van de bewijsstukken, waarop de erfgenamen steunden om achterstel te eisen. De interest werd bepaald op :

voor panden onder de 300 gulden	15 o/o
voor panden van 300 tot 1000 gulden	12 o/o
voor panden van 1000 tot 3000 gulden	10 o/o
voor panden boven de 3000 gulden	8 o/o

Hierbij zien we, dat de B.v.B. niet alleen ten dienste stond van behoeftigen. Er werd een strenge controle uitgeoefend op de aanbren-
gers. De jaarwedden van de bedienden werden verlaagd :

wedden boven de 800 gulden	met 10 o/o
wedden van 400 tot 800 gulden	met 5 o/o
wedden onder de 400 gulden	met 2,5 o/o

Tevens werd het aantal personeelsleden verminderd. De bedienden moesten een waarborg storten :

tot 400 gulden jaarwedde :	een halve jaarwedde
van 400 tot 600 gulden jaarwedde :	3/4 van de jaarwedde
van 600 tot 800 gulden jaarwedde :	een jaarwedde
boven de 800 gulden jaarwedde :	1 1/2 jaarwedde.

Bij ordonnantie van 1758 werden nog andere hervormingen gedecre-
teerd. Het ambt van opperintendant-generaal werd afgeschaft. De aan-
brenners konden bij overtreding van de reglementen bestraft worden
met een boete van 100 gulden. Te Gent waren in 1788 twaalf aan-
brenners : hun naam en woonplaats vinden we terug in de Aenwyzer
van Gent.

De vermindering van de wedden en het afschaffen van ambten bete-
kende te Gent een besparing van 6389 gulden. Stilaan werd de finan-
ciële toestand van de B.v.B. beter.

Te Gent bedroeg het gemiddeld aantal panden per jaar voor de perio-
de 1760-1779 ongeveer 57 500 panden of 192 panden per werkdag.
Naar hun belangrijkheid stond de B.v.B. te Gent op de tweede plaats
met 12 o/o van het totaal aantal verrichtingen. Brussel bekleedde de
eerste plaats met 22 o/o. Achter Gent kwam Antwerpen (11 o/o),
Namen (10 o/o), Doornik (10 o/o), Brugge (9 o/o), Mechelen (7 o/o),
Mons (6 o/o) en Ieperen (4 o/o).

In 1787 schafte Jozef II de juncta opgericht in 1652 af. Een nieuw
reglement voorzag in een algemeen bureau van toezicht onder het
onmiddellijk bestuur van de Koninklijke Raad en het Rekenhof. Al
deze maatregelen hadden een gunstige invloed. Toch liep hier en
daar soms nog iets mis. Zo bleek bij de dood van de surintendant
van de B.v.B. van Gent in 1788 een tekort van 13 054 pond in de
kas; de som werd terugbetaald door de erfgenamen. In de administra-
tie te Gent kwamen enkele misbruiken aan het licht. De intendent
had het privilege bekomen de leenbriefjes te laten drukken : dit
bracht hem 800 gulden winst op per jaar. Dit werd hem nu verboden,
maar intendent Powis moest iets van de zaak gehoord hebben, want
hij liet in 1791 nog vlug de leenbriefjes voor 1792 drukken.

We zijn op het einde van de Oostenrijkse periode. Met de komst van
de Franse legers stonden de B.v.B. voor een reeks nieuwe moeilijk-
heden. De vertegenwoordigers van het volk bij het leger ruilden de
zilveren munten van de B.v.B. voor papieren geld, dat onmiddellijk

zijn waarde verloor. Bij besluit van 27 thermidor jaar II (14.8.1794) konden de panden teruggetrokken worden mits betaling in assignaten. Met een volgend besluit van 22 nivôse jaar III (12.1.1795) moesten de panden van eerste noodzakelijkheid kosteloos en zonder interest teruggegeven worden aan de leners, indien de waarde van de pand niet hoger was dan twintig pond; panden tussen twintig en vijftig pond moesten teruggegeven worden voor twintig pond. De diamanten en juwelen moesten overgemaakt worden aan de betaalmeeesters van het leger; de wapens en uniformen moesten ingeleverd worden in het militair magazijn. De reden van deze maatregel was het aanslaan van goederen van emigranten, die meenden in de B.v.B. een goede bergplaats te vinden. In 1820 werd het verlies tijdens de Franse overheersing berekend : dit totaal verlies voor de B.v.B. beliep 1 266 735 Nederlandse gulden. De B.v.B. waren geruïneerd. Onmiddellijk ontstonden geheime B.v.B., waar aan woekerprijzen werd geleend. De overheid moest optreden : bij wet van 16 pluviôse jaar XII (6.2.1804) werden de private leenbanken verboden of moesten een toelating van het gouvernement ontvangen. De B.v.B. moesten heringericht worden. Maar hoe het nodige kapitaal te vinden ? Een decreet van 6 april 1804 verplichtte de ontvanger van de burgerlijke godshuizen een waarborg te storten in de kas van de B.v.B. van hun stad. Stilaan heropenden de B.v.B. hun deuren. Mons en Doornik reeds in 1803, Brussel in 1810, Luik als laatste in 1815.

Zo zijn we reeds in de periode van het Verenigd Koninkrijk. Door een K.B. van 1817 werd een inventaris van de B.v.B. opgesteld. In 1820 besloot men tot de likwidatie : het debet beliep 2 771 221 gulden, het krediet gebouwen inbegrepen 532 673 gulden. Aan de schuldeisers werd 19 o/o uitbetaald; de gebouwen werden verkocht.

Wat gebeurde terwijl te Gent ? De intendent had de werking van de B.v.B. voortgezet voor eigen rekening na mei 1795, datum van het besluit waarbij de B.v.B. waren afgeschaft. De gratiskas van bisschop Triest werd door de Fransen geëerbiedigd en begon zijn leningen opnieuw in 1819 met een inkas van 17 857 gulden. De B.v.B. te Gent werd bij K.B. heropend op 1 mei 1820. Het gebouw met de aanpalende eigendommen werd verkocht aan de Burgerlijke Godshuizen en aan het Bureau voor Weldadigheid van Gent voor 43 724 Ned. gulden of 97 432 F in 1819.

In 1826 verscheen een K.B., waarbij een eenvormige regeling werd voorzien voor al de B.v.B. In dit K.B. wordt de noodzakelijkheid van het bestaan van de B.v.B. vastgesteld. Ze werden beschouwd als liefdadige instellingen en werden bestuurd door een commissie, die kosteloos haar taak vervulde. De rekeningen behoorden jaarlijks aan het stadsbestuur te worden voorgelegd.

Een nieuw reglement van de B.v.B. te Gent opgesteld door de gemeenteraad verscheen op 8 oktober 1828. Het kapitaal van de B.v.B. bedroeg

134 000 gulden (283 597 Belg. frank of heden ongeveer dertig miljoen). De interesten waren

voor panden van 0,50 gulden tot 300 gulden	15 o/o
voor panden van 300 gulden tot 1000 gulden	12 o/o
voor panden van 1000 gulden tot 3000 gulden	8 o/o
voor panden boven de 3000 gulden	6 o/o

De minimuminterest werd vastgesteld op een centime. Bij gebrek aan aflossing werd de pand verkocht na veertien maand. Het kooprecht bedroeg 5 o/o ten voordele van de deurwaarder. Op zondag waren de kantoren gesloten. De jaarlijkse winst werd verdeeld tussen het Bureau der Burgerlijke Godshuizen en het Weldadigheidsbureau.

Voor de periode 1822-1830 bedroeg het gemiddeld aantal panden per jaar te Gent 120 000 panden : dit is ongeveer 400 panden per werkdag of ongeveer 160 panden per honderd inwoners en per jaar.

M. STEELS

NOTEN

- (1) Plakaatboek voor Vlaanderen, deel III.
- (2) Plakaatboek voor Vlaanderen, deel III.
- (3) Plakaatboek voor Vlaanderen, deel III.
- (4) Comte Charles de Broqueville : *Le mont-de-piété de Bruxelles. (1618-1795) Aperçu historique. (Cahiers Bruxellois, tome XIII, 1968)*

HET PRAALGRAF VAN BISSCHOP TRIEST

Het praalgraf van Bisschop Triest is een van de prachtigste werken van de Belgische beeldhouwkunst. Het is het meesterwerk van Jeroom du Quesnoy, broeder van de grote Frans du Quesnoy. Het is trouwens aan Frans du Quesnoy, dat bisschop Triest vroeg zijn grafmonument te maken. Bisschop Triest, zo bekend om zijn mildheid en zijn liefdadigheid, was in betrekking met de grootste kunstenaars van zijn tijd. Hij wilde zijn grafmonument laten maken en zond zijn portret naar Rome, waar Frans du Quesnoy verbleef. Deze zou het hoofd en de twee kinderfiguren hebben ontworpen in 1642, jaar waarin Frans du Quesnoy overleed. Het werk werd nu toevertrouwd aan Jeroom. Het is waarschijnlijk, dat de conceptie van het geheel moet toegeschreven worden aan Frans du Quesnoy en ik ben geneigd te geloven, dat het hoofd van zijn hand is. De prachtige uitvoering en de krachtige gelaatstrekken getuigen van een groot kunstenaar. Het geheel is zeer harmonisch. De bisschop is halfliggend voorgesteld, zijn rechterarm steunt op twee kussens. Op de voorzijde van de sarkofaag bevindt zich een groot bas-reliëf in wit marmer : twee engeltjes houden een

schild met het volgende opschrift :

Antonius VII eps Gand
desideravit
quod mortale habuit hic deponi
sacerdos, du ab ara descendis,
te obtestatur,
ut quod defuncto debes, exsolvas
hoc aqua sacra asperge,
et immortalis,
aeternam pace apprecare,
et vale.

Antonius, zevende bisschop van Gent, verlangde dat, wat hij sterfelijk had, hier werd neergelegd. Priester, terwijl gij van het altaar neerdaalt, u verzoekt hij met aandrang dat gij, wat gij de overledene schuldig zijt, zoudt inlossen : besprenkel dit met gewijd water, en voor het onsterfelijke, bid om de eeuwige rust en vaarwel.

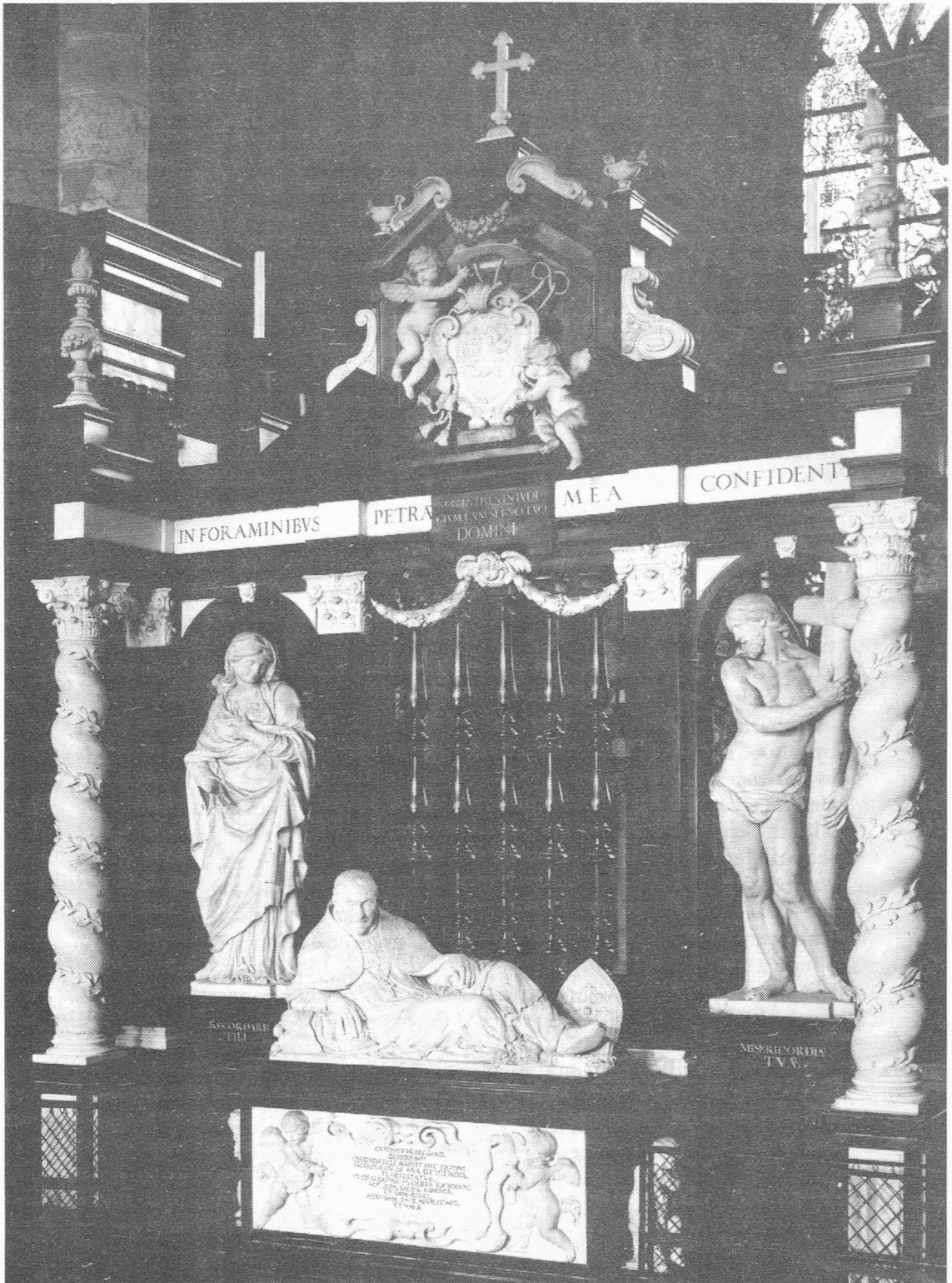
Aan de zijkanten van de sarkofaag bevinden zich twee kleine putti, waarvan het een clepsyder (wateruurwerk) houdt en het andere putto een omgekeerde toorts : symbolen van de vluchtige tijd en van het leven, dat uitdooft. Achter het praalgraf verheft zich een rijke afsluiting in zwart en wit marmer. In de nissen staan de prachtige beelden van O.L.Vrouw en van Christus met het kruis. Op de voetstukken staat het opschrift "Recordare fili, misericordiae tuae" (Gedenk, Zoon, uw barmhartigheid). Het dekstuk is versierd met het wapenschild van bisschop Triest. Het geheel is begrensd door twee gedraaide kolommen in wit marmer.

Het meesterwerk vertoont de invloed van de school van Rubens, met wie de beide broeders in betrekking waren, alsook van de Italiaanse school. Jeroom studeerde in Italië net als zijn broer Frans, die in Livorno stierf. De Italiaanse invloed is duidelijk merkbaar aan het beeld van O.L.Vrouw en aan het beeld van Christus : dit beeld is zeker geïnspireerd door de Christus van Michelangelo in de Santa Maria Supra Minerva te Rome.

Het droevig einde van Jeroom du Quesnoy is gekend : beschuldigd van sodomie werd hij gewurgd en verbrand op de Koornmarkt te Gent op 29 september 1654. Volgens een overlevering zou de kunstenaar bij zijn aanhouding in wanhoop de hand van het beeld van O.L.Vrouw gebroken hebben. Wel is zeker, dat Karel van Poucke belast werd een nieuwe hand te maken in 1781; de rekening van de stichting Triest bewijst dit. Dezelfde rekening vermeldt ook de ijzeren afsluiting gemaakt door de slotenmaker Jan Arens in 1741.

15 juni 1891.

L. VAN BIESBROECK.

Praalgraf van Bisschop Triest. (copyright A.C.L. Brussel)

Nota : 1. De tekst is vrij vertaald naar het opstel "Mausolée de l'évêque Triest" in "Inventaire archéologique de Gand".

2. Andere bronnen :

Kervyn de Volkaersbeke : Les églises de Gand.

Edm. Marchal : La sculpture et les chefs-d'oeuvre de l'orfèvrerie belge.

Pr. Claeys : Pages d'histoire locale.

E. Dhanens : Sint-Baafskathedraal Gent (blz. 120).

ONDER DE BRUGGE ZAT ER EEN MUGGE

Onze stad is niet alleen de stad der torens en der bloemen. Ze is - of liever was - ook de stad der *gaten*.

Daar waren vooreerst de droge gaten, zoals het Roedegat, het Wisselgat, het Scheyergat. En natte gaten of watergaten, zoals de Windgaten (later Vijfwindgaten), het Paddegat, het Rendelgat.

Daarenboven waren er ook gaten, die geschiedenis gemaakt hebben, zoals de overbekende Braemgaten en het bijna beroemde Cuupgat.

Verder beruchte gaten zoals het Inghelantgat. En verdachte gaten zoals het Koutergat. Tenslotte waren er ook nog gaten aan wier bestaan slechts een banale straatnaam nog herinnert : de Pargaten, die zoals u weet Bagattenstraat geworden zijn.

Voor vrijwel iedereen zijn al die gaten min of meer bekende zaken. Waarmee sommigen wellicht minder vertrouwd zullen zijn, zijn de *gaten onder het Vleeshuis*, die oorspronkelijk watergaten of kanalen waren, maar die op een bepaald ogenblik op een weinig glansrijke manier droge gaten geworden zijn.

Het lijkt geen twijfel dat van al de Gentse markten de Vismarkt verweg de oudste is. We mogen aannemen dat ze reeds omtrent het midden van de 10de eeuw het toneel was van een vrijwel belangrijke handelsbedrijvigheid. Was ze niet gelegen aan de voet van het Castrum - door 's Gravenbrugghe met deze grafelijke versterking verbonden - op een eersterangskruispunt van waaruit oudere en jongere wegen (Hoogpoort, Korte- en Lange Munt) weldra zouden vertrekken naar Zandberg, Koorn- en Vrijdagsmarkt ?

Het moge waar zijn dat die aloude Vismarkt in hoofdzaak riviervis te koop aanbood : paling, karper, brasem, enz., en misschien in nog grotere hoeveelheden gezouten, gedroogde en gerookte zeevissoorten, ook verse, in sommige gevallen levende zeevis werd er verhandeld.

Vernemen we in dit verband niet door de toltarieven die Graaf Boudevijn IX van Constantinopel d.d. 15 juli 1199 voor Gent uitgevaardigd, dat "boten naar die stad aanvoerden : mosselen, zalm, zeebaars, voorn

en andere witvissen" ? (1)

Alhoewel het document in kwestie op generlei wijze een toespeling maakt op de *plaats* waarnaar die zeevis gevoerd werd, kan er geen de minste twijfel over bestaan, dat die plaats de Vismarkt geweest is.

Ware het niet dat we weten dat onze Vismarkt steeds dezelfde plaats bezet heeft, Boudewijns tarieven zouden ons zeker op de goede weg helpen, want een van de 7 in het document opgenoemde *tollen* wordt uitdrukkelijk aangeduid als Tol van Wasselin of Wasselein.

En die Tol was zoals genoeg geweten is, gelegen tussen de Gras- en de Vleeshuisbrug, voorheen Vee- en 's Gravengruggen. U hoeft slechts te denken aan de "Stoc ter VISCHMERCT" waarvan de uitbater of eigenaar dezelfde Wasselin was, de Stoc geplaatst zijnde op het Tolgebied, het is te zeggen aan de Vischmerct. (Tussen haakjes gezegd zal het 1787 moeten worden aler de laatste leenman of eigenaar van de heerlijkheid Wasselin, de genaamde Philippe Bossier, heer van Marquette, die heerlijkheid, inclus de "Stoc ter Vischmerct", aan de stad zal verkopen voor 100 ponden groot.)

Een kleine eeuw moet voorbijgaan alvorens we enig nieuws over onze Vismarkt mogen vernemen. In de stadsrekeningen van 1280 (14 nov.) wordt namelijk vermeld hoeveel een groep viskopers als pacht aan de stad te betalen hebben : "Item van Jan Corbiels ende van sinen ghesellen ontfinghen wi vander pachte vander VISCHMARCT 90 ponden in grooten torn. ende 27 ponden Vlamssce." Voorwaar geen peulschilletjes ! Op te merken valt dat dezelfde dag ook de "pachte vanden Vleschuse" geïnd wordt. Vismarkt en Vleeshuis : voortaan zullen we die twee steeds in elkaars gezelschap tegenkomen. Zo bijvoorbeeld in 1316 wanneer ze in een adem in een en dezelfde post genoemd worden.

Een paar jaren later krijgen we een nog welsprekender bewijs wat niet zozeer de ligging van de markt doch wat de ligging van het Vleeshuis betreft : "Boid den kelchiedemakere (kasseilegger = stratenmaker) van 269 roeden wercs die hi heft gewrocht binnen desen jare (6 aug. 1324) *ande Vismarct* BESIDEN DEN VLEESCHUSE ende daer men derweten vercoopt." (Waar erwten verkocht worden, worden wellicht ook andere groentesoorten aan de man gebracht ! Groente op de Vismarkt, klinkt die roep niet als een voorbode van wat zoveel eeuwen later gebeuren zal : een Vismarkt die een Groenselmarkt alias Groentemarkt wordt ?)

Van dat Vleeshuus weten we dat het was een "leelick hauthuus dat groote scade was."

Ik zou het een beetje willen geloven dat het houten, *van ouderdom* lelijk gebouw voor de stad een schadelijke geschiedenis was. Er ging met name geen jaar voorbij zonder dat er aan het ding diende gewerkt te worden : "Somme vanden wercke ande vleschuse vander stede." (1336) "Somme..an eene camere onder tgroete vleeschuus, 213 p. 3s.

2d." (1339). Weeral eens een aanzienlijk bedrag!
Hetzelfde liedje horen we zingen in 1340, 1342, 1345, 1354, 1355, 1363, 1364, enz. enz. te veel om op te noemen. Zelfs op het ogenblik waarop reeds besloten was het "leelick hauthuus" door een mooi stenen te vervangen (1406-1407) zag de stad zich genoodzaakt het gebouw van een nieuwe dakbedekking te voorzien: "Item de cost vanden deckene met stroe int vleeschuus."

Ga nu a.u.b. niet denken dat onze geplande halle het eerste stenen gebouw zou zijn dat aan de markt zou oprijzen. Daar stond inderdaad sedert heel lang minstens één steen, waarvan jammer genoeg niet gezegd wordt wáár het zich bevond. Alleszins niet aan de zuid- of de westkant van het plein: "van 40 tinen (grote emmers) daer men water mede drouch sdcindages nachts ten ingane van Marthe (aanvang maart) daert barn (brandde) inden grooten steen ande VISCHMARCT." (1332)

Evenals het Vleeshuis was ook dit huis onderkelderd, want de bewoner ervan (viscoper De Moor) verhuurde hem aan de stad: "van huren van eenen kelre ande Vismarct dar men dallaem (het alaam de "cramen ende taflen" die door de viskopers gebruikt werden en die na iedere marktdag gedemonteerd en geborgen werden) vander Vismarct inne pleget te settene." (21 sept. 1321)

In verband met die gehuurde kelder veroorloven we ons een paar vragen te stellen: Waarom gebruikt de stad haar eigen kelder (onder het vleeshuis) niet voor het bergen van het alaam? Bezigden de vleeshouwers hem misschien? Of bevond hij zich soms in een te erbarmelijke staat? Of diende hij voor dingen die met de marktbedrijvigheden weinig of niets te zien hadden? Blijkbaar wel volgens de inhoud van volgende melding: "Van een cameran te rumene onder tVleeschuus daer men moertre (mortel) inne maeckt." (10 aug. 1322)

Aangezien uitdrukkelijk gesproken wordt van *maect* en niet van *maecte* mogen we met recht veronderstellen dat de "camere" (of een van de cameran) niet occasioneel of ten uitzonderlijken titel als werkplaats (voor de kelchiedemakers) gebruikt werd, maar eerder bestendig, jaar in jaar uit, voor niets anders gebezigd werd.

Behalve de enkele details die we terloops over het Vleeshuis verteld hebben, is ons maar weinig over zijn geschiedenis bekend. Wanneer werd het opgetrokken? Vraagteken. Het Memorieboek der Stad Ghent, uitgegeven door de Maetschappy der Vlaemsche Bibliophilen, Gent, 1852, deelt ons mee dat "Item in dit jaer (1408) was te 'tVleeshuus begonnen te fonderen ende hadde langhen tijt daer te vooren gheweest een leelick hauthuus dat groote scade was."

We weten niet wat de auteur van bovengenoemd bericht met de uitdrukking langhen tijt bedoelt. Dat die tijd veel meer dan 30 of 40 jaar zal bedragen hebben staat als een paal boven water niettegenstaande de bewering van meer dan een schrijver volgens dewelke men de hou-

ten barak ofwel in 1366 ofwel in 1377 zou ineengetimmerd hebben. Zoals we reeds meedeelden stond ze al aan de markt op 6 aug. 1324. In werkelijkheid was ze zeker nog een eeuw ouder, in ieder geval een hele poos ouder dan de kanalisatie van het stuk Oude Leie, dat als nieuwe naam Lieve gegeven werd.

Stadsarchitect Meester Gillis de Sutter, die met de bouw van de halle belast werd, zag zich voor een moeilijke opdracht geplaatst. Niet over het feit dat het stenen vleeshuis nog eens zo groot als het houten moest worden - het zou namelijk reiken vanaf de "spychere" tot aan 's Gravenbrugge - diende de man zich geen kopzorgen te maken, doch zoveel te meer over het onvermijdelijk gevolg van die uitbreiding : het van de kaart wegvegen van de ruimte gelegen tussen Leie en markt, ruimte die voor de viskopers zo broodnodig was als de tafels waarop zij hun vis tentoonstelden.

Gelukkig voor De Sutter kon hij ten volle rekenen op de medewerking niet alleen van de twee neringen - van de Vleeshouwers en van de Viskopers - maar eveneens van de leden van die verenigingen. Deze kwamen zich inderdaad niet aanmelden als concurrenten - vlees contra vis - maar als eenzelfde doel nastrevende lotgenoten. Waren de enen zo goed als de anderen niet pauwhovaardig op de eretitel van Prinsenkinderen (2) die zij niet zolang voordien van de Graaf gekregen hadden ? Trouwens, hoevelen hunner waren niet alleen nauwe verwanten van elkaar, maar daarenboven ook naamgenoten !

Het nochtans niet zo eenvoudig probleem van de veiligstelling van der heren viskopers "toegang naar de Leie" zal meester Gillis, voorzeker dank zij de uitnemende verstandhouding van de twee neringen, op een volmaakte wijze weten op te lossen.

Was het die "camere onder tVleeshuus" die hem op het idee bracht die toegang onderaards te verwezenlijken ? Of waren het de Lieve-schippers - mensen die uiteraard met de Brugse toestanden vertrouwd hoorden te zijn - die hem als na te volgen voorbeeld de Waterhalle (3) kwamen prijzen ? Dat reuzenbouwwerk dat een van Brugge's zeven wonderen heette te zijn.

Wat er ook van zij, we stellen vast dat hij de toegang in kwestie inderdaad onderaards zal maken, het is te zeggen onder de vleeshalle.

Hoe zijn werkschema er tenslotte ging uitzien ?

Er werd bepaald dat het gebouw uit 16 traveeën (vakken) zou bestaan (1 meer dan het Brugs model) en in 4 ongelijke bouw tijden van 4 traveeën opgetrokken :

- 1 - Eerste blok van 4 traveeën (kant 's Gravenbrugge)
  - a) uitgraven en overwelven van 4 gelijke kanaaltjes
  - b) metselen van 4 afzonderlijke watertrappen kant markt
  - c) verbinden van de kanaaltjes met de Leie
- 2 - Tweede blok van 4 traveeën (palend aan 1ste blok)
leggen van de grondvesten

- 3 - Eerste en tweede blokken van 4 traveeën
  - a) optrekken van het halve gebouw met inbegrip van de voorgevel met hoofdingangen
  - b) verhuizen van de stallen en het ander meubilair van het houten naar het stenen Vleeshuis
- 4 - Derde en vierde blokken van 4 traveeën
  - a) afbreken van het houten gebouw inclusief het kapelletje aan de H. Antonius gewijd (4)
  - b) voltooiën van de nieuwe halle.

Welke waren de vaartuigjes die het verkeer tussen de kust en de Vismarkt (en ook andere plaatsen in de stad) verzekerden? Grote boten kwamen voor dit doel zeker niet in aanmerking, dus kon er geen sprake van zijn dat pleiten (zg. Schelde- of Leieschepen) de "gaten van het Vleeshuis" te zien binnenvaren. Integendeel waren het uitsluitend Durme- of Lieveschepen (de zg. sneyen, seyen, seykijs of soykijs) die voor dat verkeer gebruikt werden: platte schuiten, niet meer dan 2,50 m breed en nauwelijks 0,90 m hoog. Dingen die normaal werden voortgetrokken door mensen (in neringentaal knapen genoemd); alleen bij gunstig windweer werden ze voortgeholpen door middel van een aangebracht zeil. (5) Het spreekt vanzelf dat de vracht van die bootjes niet geheel, zelfs niet grotendeels uit vis bestond. Onze Lieve-schippers voerden inderdaad meer koren, wijn, turf, enz. aan dan zeeproducten.

Het is wel jammer dat van dat binnenvaartverkeer geen afbeeldingen en geen gezichten op het Vleeshuis met zijn gaten-in-gebruik tot ons gekomen zijn. Had dat huis zowel aan de Seine gelegen!!!

Op het panoramaplan van 1534 heeft de schilder weliswaar niet vergeten de gaten af te beelden, doch hij moest ze uiteraard zo petieterig voorstellen dat we aan die voorstelling maar luttel plezier beleven, in de eerste plaats omdat van een trap volstrekt niets te merken valt.

Een trap zien we wel op een tekening die gevoegd werd bij "Processen van de Stad Gend tegen Sint Pieters n° 22, jaer 1691, 12 Juli."

Op een mooi rijtje plaatst de tekenaar de "peynshuysekens, het Poulliershuys, den trap, het pelloryn, het Galgenhuys."

Op een "Caerte figurative" van 1784 spreekt men van "den trap leedende onder het vleeshuys." Tussen de trap en het Galgenhuys is een gelijkzijdig driehoekje getekend waarvan elk hoekpunt vervangen is door een klein cirkeltje: de voorstelling van de galg.

Een andere "Caerte figurative" van april 1785 verschilt maar weinig van die van het voorgaande jaar: de trap werd niet vergeten.

Ook op het bekende schilderij van De Noter (Vismarkt met rijen kramen, Galgenhuisje enz.) is de trap te herkennen.

Waard te noteren is dat de gaten of kanalen niet alleen dienden als waterwegen: bij gelegenheid werden ze gewoonweg gebruikt als boothuizen, het is te zeggen als loodsen of garages voor plezierschepen.

Onder andere gebeurde dit in 1460 toen Hertog Filips de Goede, op doorreis, te Gent overnachtte en de boot waarmee hij zich van stad tot stad verplaatste de tijd van zijn oponthoud in een van de 4 gaten liet schuilen.

Wat die would-be garages betreft hebben we de indruk dat het met die dingen niet steeds rozengeur en maneschijn (letterlijk nog meer dan figuurlijk) geweest is. Ik bedoel dat onze viskopers hun zo nuttige overwelfde kanaaltjes voor minder propere doeleinden gebruikt hebben, b.v. voor het expediëren van visbeulingen en ander onappetijlijk goedje. U moet eens lezen wat de Stadsrekeningen van 1473-74 (precies 500 jaar geleden) in verband met het onderhoud van die water-tjes boekstaaft : "Item vanden vuullicheden wech te doene ende voerne (wegvoeren) die onder tvleeschhuus lach ende onder de verwelven vanden selven huus." (Wordt hier gezinspeeld op de kelder, gelegen naast het 4de gat, kelder die naar ik meen nog bestaat maar ongetwijfeld niet meer gebruikt wordt ?) Aan het pretje van het opkuisen van de gaten schijnt maar geen einde te willen komen. Blijkt het dat de Stad tot nog toe - alleszins tot 1473-1474 - de onkosten van dat opkuisen voor haar rekening nam, weldra zou zij ervoor zorgen dat de Vleeshouwers in het vervolg bij het betalen van de onkosten betrokken werden : "Item om de gaten te doen ruummene onder tvleeschhuus daer af betaelt voor onser lieden porsie ende andeel." (6) Wie de andere "porsies" of "andeelen" van de rekeningen betaalden, wordt niet vermeld; waarschijnlijk zullen dat de Vischcopers geweest zijn en misschien de Stad.

En inmiddels maar vuullicheden in het water gooien en ze daarna verwijderen !

In 1507-1508 laat de Overheid aanvoelen dat het menens wordt met het geval, want alsdan is er sprake van "den rumene, zuveren ende schoonmaken van den vier gaten staende onder tvleeschhuus."

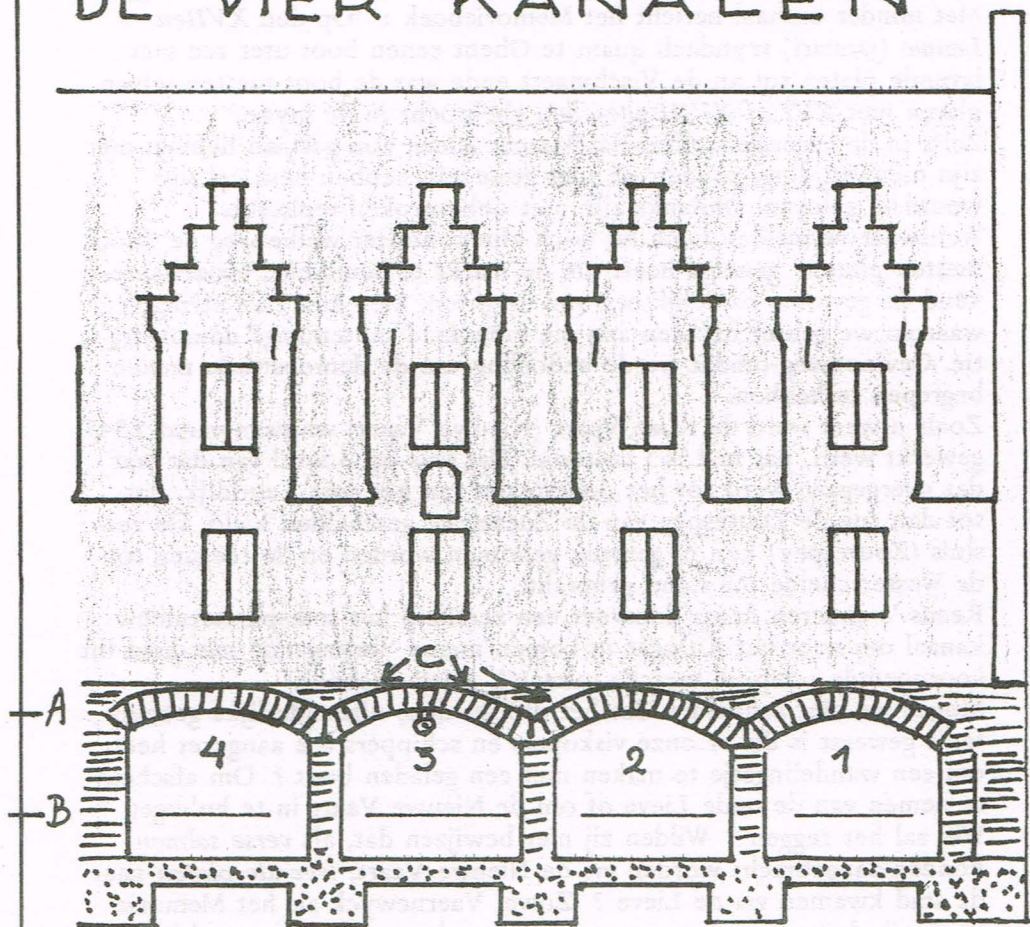
Geen nood evenwel. In de loop van de jaren die volgen blijven Stad en Neringen duchtig omgaan met rieken, schoppen, lepels en kruiwagens. In 1559-1560 "betaelt" de Stad aan "Pieter de Cuzere - die heeft zijn naam blijkbaar niet gestolen - thulpen den rumene vanden gaten onder tvleeschhuus in de riviere..." Een klaar bewijs dat er nog boten naar de Vismarkt komen : "de vier gaten onder tV. ende Peloryn daer men twater duere haelt, *visch* ende *zaken* lossende." (1562-1563)

In de loop van hetzelfde jaar haalden de Vischcopers, in broederlijke samenwerking met de schippers, een stunt uit, waarover door de mensen zeer lang zal zijn nagekaart.

Twee heel verschillende pennen hebben 't relaas van die stunt gewetensvol aan het papier toevertrouwd : die gesneden door Marcus van Vaernewyck en die gescherpt door de auteur van het Memorieboek. De eerste schrijft in zijn "Den Spieghel der Nederlandscher Audtheyt

OUD VLEESHUIS

DE VIER KANALEN

A: STRAATNIVEAU B: WATERPEIL
C: ZICHTBAAR GEWELF

Schets van opbouw van eerste blok van 4 traveeën of vakken

(Ghendt 1568), die in 1574 in dezelfde stad herdrukt zal worden als "De historie van Belgis" wat volgt : "Noch een onghesiene vremtheyt gebeurde te Ghent anno XV hondert LXIII int schependom d'Her ioncheer Claeys Triest Heere van Hauweghem te weten dat up den *XVII in Maerte vrydach* synde quam te Ghendt wt (uit) der zee eenen boot was ghebrocht met *XVII ghesellen* die hem droeghen met de levende Platen tot in de Myne up de Vischmerct dat noyt te voren ghesien en hadde gheweest."

Met minder omhaal bericht het Memorieboek : "Op den *XVIIen Lauwe* (januari) vryndach quam te Ghent eenen boot uter zee met lavende platen tot an de Vischmaert ende was de boot metten selven platen met *XVI of XVIII ghesellen* ghebrocht in de myne."

Zelfs in de veronderstelling dat Marcus alleen zou gestaan hebben met zijn nieuwstijding, zouden we niet gearzeld hebben hem op zijn woord te geloven. Ondanks zijn niet onbesproken reputatie.

Weliswaar vermelden noch hij noch zijn confrater welke weg de "boot metten platen" gevolgd heeft om de markt te bereiken : vanzelfsprekend de gewone, namelijk een van de gaten. Men kan zich afvragen waarom we geloof hechten aan die inderdaad buitenissige demonstratie. Gewoonweg omdat we de bedoeling van de demonstratie menen begrepen te hebben.

Zoals u weet werd de Sasse Vaart (Nieuwe Vaart) waaraan vanaf 1547 gewerkt werd, pas in 1563 voltooid. Het was op 3 april van dat jaar dat overgegaan werd tot het doorsteken van het stuk Landdijk, dat tot dan toe de Zoutespey van de Zoetespey gescheiden hield. De zee-sluis (Zoutespey) kon in gebruik genomen worden en de toegang tot de Westerschelde tot stand gebracht.

Reeds 's anderen daags doorvoer een zeeschip het spiksplenternieuw kanaal om voor het Kuipgat te komen meren "bryngende met hem int voornoemde schip 96 versche salmen". (Memorieboek)

Mogen we niet aannemen dat het precies deze uitzonderlijke gebeurtenis geweest is die er onze viskopers en schippers toe aangezet heeft om een wandelingetje te maken met een geladen boot ? Om afscheid te nemen van de oude Lieve of om de Nieuwe Vaart in te huldigen ? Wie zal het zeggen ? Wilden zij niet bewijzen dat, als *verse salmen* konden aangebracht worden via de Nieuwe Vaart, *levende platen* naar de stad kwamen via de Lieve ? Zowel Vaernewyck als het Memorieboek zijn het roerend eens wat aangaat : de vracht; het aantal "ghesellen" 17 of het gemiddelde van 16 en 18; de datum vrijdag de 17de. Waarin de auteurs elkander tegenspreken is de naam van de maand waarin het experiment plaats greep : januari of maart. Tijdstip waarop de Vaart nog niet geopend is. Het kan dus niet anders of de fameuze wandeling met de platen moet na de 4de april gebeurd zijn. Nu blijkt het dat beide kroniekschrijvers bij het bepalen van de maand de bal lelijk mis slaan, want noch in januari noch in maart kan de 17de op

een vrijdag vallen. Inderdaad is er in het jaar 1563 slechts één maand waar de 17de op een vrijdag valt en dat is de maand september, laten we zeggen een klein half jaar na de openstelling van de Sasse Vaart. Basta. Laten we liever naar onze gatenkuisers terugkeren, want over die kerels zijn we bijlange nog niet uitgepraat. Lieve of geen Lieve, Sassevaart of geen Sassevaart, de gaten schijnt men nog niet in de steek te willen laten, zelfs al herhaalt men de stunt met de boot niet en al laat men de gaten feestelijk ontaarden in exemplaire vuilnisbelten : "... dat deselve gaten gheheel versluust ligghen so datter gheene sceepkens nijet meer gheladen met mosselen dan anderssins inne ghearriveren en commen zo oc de aerbeyders ende dienaers ... ende duer tversluysen van de vornomde gaten de vornomde mosselscepen huerlieden mosselen lossen anden watersteegher beneden de brugghe." In dezer voege wordt ons een eerder triestige toestand beschreven op 6 juli 1569. Gelijktijdig gebieden de schepenen de viskopers de gaten binnen de 14 dagen te doen ruimen.

Doch daarmee is de kous weeral eens niet af en de miserie niet uit de wereld gebannen, want kort daarop wordt zelfs de Kerk bij de werkzaamheden betrokken : "Ontfaen van den pachters van den zeevisch ende harinc conforme den *keercroupe* thulpen den rumene..." (10 mei 1571) In 1615 zullen we ander nieuws over onze gaten vernemen; doch intussen iets anders. Het is hier de plaats niet om uit te wijden over de Penshuizekens en die vele andere (belangwekkende) dingen die zo nauw verbonden zijn met de handel en wandel van het Vleeshuis. Een enkele uitzondering moeten we maken wat het zg. Galgenhuizeken betreft.

Op de plaats van dit bijna nietig gebouwtje stond reeds in de 15de eeuw een gesloten kraam; jawel, op de grond van de leenman van "den Stoc ter Vischmerct". In 1511 besloot de toenmalige huurder van de barak - omdat hij goede zaken maakte - een tweede kraam naast het eerste op te timmeren; ditmaal op stadsgrond, dus naar de brug toe.

Waarschijnlijk even na Nieuwjaar 1615 vond Olivier de Wilde, een andere huurder, dat het hoog tijd werd zijn houten doening door een stenen exemplaar te vervangen.

Zo gezegd, zo gedaan. Terwijl ik toch aan het verbouwen ben, dacht de man, waarom zou ik er niet voor zorgen aan mijn zaak een gerieflijke kelder toe te voegen ? Die zal mij beslist te pas komen.

Aldus gebeurde het dat *gat nr. 1* in een ruime bierkelder herschapen werd, een verwezenlijking die niet alleen door de kroegbaas maar eveneens door de stamgasten van de herberg zal zijn naar waarde geschat. Kon het anders of "Int Peloryn" moest er wel bij varen ! (7)

Wie aan de gaten-gedaanteverwisseling mocht twijfelen, neme kennis van dit onverdacht getuigenis : "Item betaalt... dat hy den 26 September 1615 metter minne anneghenomen heeft het ruymen ende uytde-

ven van alle de eerde en vuylicheyt ligghende inde 3 GATEN..."

Aan het uytdelven scheen maar geen einde te kunnen komen, dus ook niet aan de uitbetaling van de gemaakte onkosten : "betaelt voor truymen van de canalen onder het beenhuys by ordonnantie van den 30 january 1635." En iets later : "het ruymen ende weeren (verwijderen) vande aerde inde cannalen ende achter het Beenhuys." (zomer 1657)

Wordt in deze aanhalingen van geen aantal "cannalen" gesproken, op het einde van de eeuw wordt er wel gepreciseerd : "Het verdiepen ende vleetten (vegen) van de aerde dewelke es ligghende onder de 3 BOGGHEN van het Vleeschhuys."

Reeds sedert lang hadden zowel het Stadsbestuur als de viskopersgilde de wenselijkheid ingezien de aloude Vischmerct-in-open-lucht door een overdekte halle te vervangen, iets in de zin van het "huys" waarin de broeders vleeshouwers hun bedrijf uitoefenden.

Dus kocht de Stad in 1688 van het Kapittel van Sint-Veerle een eigendom gelegen tegenover het Gravensteen en een perceel grond gelegen naast de Lieve en palend aan het eigendom. Het perceel grond was sedert mensenheugenis bekend als "terra vacua".

Een klein leger grondwerkers, steenhouwers, timmerlieden en metse-laars staken de handen uit de mouwen om de Grafelijke Stede met een eerste en enige markt te begiftigen.

De monumentale ingangspoort in rococostijl kwam reeds gereed in 1689. De ruwbouw van de halle in de winter van 't jaar '90. Aan de voltooiing van het gebouw diende nog iets meer dan een half jaar be-steed te worden, zodat de viskopers moesten wachten tot de zomer van '91 om hun mijn en hun stallen van het plein naar de zaal te zien overbrengen.

De aldus vrijgekomen ruimte op de Vismarkt zou niet eeuwig onbe-volkt en onbenut blijven, want stante pede kwamen golven fruiteniers en fruiteniersters en - natuurlijk - "groenselwijven" de verlaten plaat-sen innemen. Met geen mindere vlijt zullen poeliers en pensverkopers de even te voren opnieuw gebouwde Penshuizekens komen bezetten, de oude in 1635 afgebroken zijnde.

Wat de verdere lotgevallen van onze *gaten* betreft - want het is over die dingen dat we het nog een poos willen hebben - kunnen we kort zijn. Ongetwijfeld konden de nieuwgekomenen, vooral de groentevrou-wen, het gaten-water goed gebruiken voor het wassen van wel eens al te vuile groentesoorten. Vergeet niet dat ze de "vriendelijke passage" van Napoleon hebben moeten afwachten om (in 1812) aan pompwa-ter te geraken. Toch durf ik er geen eed op doen dat de "dames" groenteverkoopsters zindelijkere marktkraamsters waren dan de "heren" viskopers.

Wat er ook van zijn, nog voor het einde van de eeuw had de uitbater van het Galgenhuizeken de hand weten te leggen op *gat nr. 2*, van-

zelfsprekend om een bierkelder rijker te worden.

Op welk ogenblik de (twee) overblijvende kanalen zogenaamd opgevuld werden om er bergruimten van te maken, kunnen we niet zeggen. Op hetzelfde tijdstip (1787) dat de galg weggebroken werd, werd ook aan de naar de kelders leidende trappen gewerkt. Waaruit dat werk precies bestaan heeft valt alleszins uit deze post niet uit te maken : "Betaelt over het diepen van den steegher (trap) vande vaute onder het Vh." Laat ons alvast noteren dat er geen sprake meer is van gaten of kanalen maar van een vaute. Waarom geen vauten ? En aangezien men van de andere kant spreekt van den steegher en niet van de steeghers, mogen we met recht en reden veronderstellen dat de oude trappen plaats gemaakt hebben voor een nieuwe : *de* nieuwe die tegelijkertijd toegang verleent tot de 2 kelders.

Met andere woorden dat men een toestand geschapen heeft gelijk aan die welke wij vandaag de dag kennen.

Op een 19de-eeuws grondplan van het Vleeshuis dat in het Stadsarchief berust en afgebeeld is in "Het Mandelboekje - Le Carnet du dizeau", sept. 1971, blz. 29, is die enige trap aangeduid. Niet al te duidelijk evenwel want niets laat vermoeden dat beneden de trap twee kleine gangetjes respectievelijk naar de bergplaatsen voeren.

Met zekerheid kunnen we getuigen dat genoemde kelders tot voor enkele jaren door fruiteniers gehuurd werden om er hun koopwaar van de ene markttag tot de andere in meer of min gunstige omstandigheden te bewaren.

Als aan die verhuring een einde gekomen is, is dat naar het schijnt gebeurd door de schuld van het water dat zich van de bergplaatsen heeft meester gemaakt. Anders gezegd een destijds ontstolen terrein heroverd.

Doch laten we onze blikken bij voorkeur naar die andere gewezen kanalen werpen. Een van hen is zonder enige onderbreking bierkelder gebleven. Dat weten we. De andere heeft gedurende vele jaren het voorrecht genoten als onderaardse gelagkamer - ik geef grif toe als heel pittoreske, heel romantische, heel typische Saint-Germainse "cave" - door feestvierende gezelschappen of pleziermakende studentenclubs gebruikt te worden. Tot op de onzalige dag dat de gewelfde ruimte op bevel van hogerhand voor elk verder bezoek verboden werd. Motivering : een onbestaande ventilatie. Gevolg : omtovering van het vergaderzaaltje in een grote rommelkast onder een klein Galgenhuizeken. Dit gezegd zijnde zou achter mijn verhaal gerust een punt kunnen gezet worden. Dit zal echter niet gebeuren omdat ik de lezer het genoeg niet wil ontzeggen kennis te maken met een merkwaardig bericht - of dien ik te spreken van een bedenkelijk gerucht ? In aanmerking genomen dat bedoeld bericht = gerucht herkomstig is van een auteur (8) die niet altijd even kritisch te werk gaat, geef ik het voor wat het waard is.

In een tamelijk uitvoerig artikel getiteld "L'ancien Marché au Poisson" schrijft Emile Varenbergh wat volgt : "Quant à la pompe monumentale, elle fut faite en 1812... Nous croyons pouvoir rappeler ici un détail qui nous a été raconté par un témoin oculaire du fait. Lorsqu'on creusa le puits destiné à alimenter cette pompe, on mit à découvert un vieux pan de mur dans lequel était scellé un anneau; à cet anneau était attachée une chaîne de fer à laquelle tenaient les restes d'une proue de barque. Cela tendrait à prouver qu'il y eut là jadis à une époque qu'il est impossible à déterminer un cours d'eau ou un canal navigable communiquant avec la rivière."

Mogen we een ogenblik blijven stilstaan bij deze ontegenzeggelijke "information insolite" ?

Wat kan er ons toe aansporen Varenberghs bericht zomaar braafjes naast ons te leggen ? Ten eerste is er niets of niemand die het komen bevestigen. Geen Stadsrekeningen, geen gildeboeken, geen kroniekschrijvers. Ten tweede vragen we ons af waarom Varenbergh zich vergenoegd heeft gewoonweg op te tekenen wat zijn "témoin" hem toevertrouwde zonder ook maar een andere "témoin" trachten op te sporen ? Waarom niets meegedeeld over zijn zegsman en - dit ware van belang geweest - over het tijdstip waarop de informatie aangebracht werd ?

In geval deze gegeven werd in 1873 of even voordien, welke was de leeftijd van de aanbrenger ? Aangenomen dat deze in 1812 omtrent de 18 jaar oud was geweest, dan ware hij in 1873 iemand van 79 tot 80 jaar. De vraag die zich opdringt : Kan een man van zulk een ouderdom au sérieux genomen worden ?

Welke zijn nu de argumenten die kunnen ingeroepen worden ten gunste van Varenberghs mededeling ?

Het tijdstip waarop die mededeling gedaan werd kennen we niet. Dat kan zowel 10 of 15 jaar vóór het verschijnen van zijn artikel gebeurd zijn. In dat geval was onze zegsman een heel stuk jonger en liep hij dus meer de kans vertrouwd te worden. Naar alle waarschijnlijkheid behoorde hij niet tot de arbeidersstand; woonde hij aan de markt of in de omgeving ; waren zijn ouders - en hij later - in de handel; was hij in de mogelijkheid geweest getuige te zijn van veel straatgebeuren; was zijn ontwikkeling zo dat hij Franse tijdschriften met vrucht kon lezen en met de opstellers van deze bladen, o.a. met de francofone Varenbergh, van gedachten wisselen. Zo'n iemand zal wel geen verhaaltjes uit zijn duim zuigen.

We mogen de heer Z. dus op zijn woord geloven als hij zegt bij het steken van de steenput iets als een kaaimuur gezien te hebben. En dat hij een in die muur geplante ijzeren ring bemerkt heeft : een zoals we vandaag de dag er een kunnen ontdekken ingemetseld *in de zoldering van de gaten-kelders* onder het Vleeshuis. Verder is het hem opgevallen dat aan die ring een ketting bevestigd was waaraan een

stuk hout zat zg. herkomstig van een vaartuig.

Wat volgt zouden we al even goed in de voorwaardelijke wijze kunnen stellen aangezien ons zegje per slot van rekening niets meer is dan een loutere hypothese.

Voor wat de heer Z. meedeelt is slechts één verklaring mogelijk : de Markt was op een bepaald ogenblik doorsneden door een kanaaltje dat de Leie verbond met de plaats waar zich van meet af aan de mijn bevond. Aanvankelijk een kleine opene ruimte, naderhand een overdekt iets. Die mijn vonden we reeds vermeld in 1563, doch stellig was ze eeuwen ouder. Op een merkwaardig schilderij van een anonieme 17de-eeuwse kunstenaar, dat in het Bijlokemuseum bewaard wordt (zaal 1715), zien we ze heel duidelijk afgebeeld. Zoals te verwachten bevindt ze zich in het midden van het plein, ongeveer op de plaats van de huidige pomp.

Het kanaaltje evenals zijn binnenhaventje in miniatuur zal men gedompt hebben naar gelang 2 of 3 van de 4 gaten gereed kwamen.

Wie weet was het dat binnenhaventje niet dat de mensen op het idee van de aanleg dier gaten bracht.

Kwamen haventje en vaartje aldus omstreeks 1406 aan hun einde, van wanneer zou dan wel hun geboorte kunnen dagtekenen ? Is het te veel gegokt die in direct verband te brengen met het graven van de Lieve ? Hoe dan ook zal het wel zo zijn dat onze oeroude Markt de waarheid omtrent het al dan niet bestaan van genoemd haventje egoïstisch en angstvallig diep onder haar wegdek zal verborgen houden... Tenzij een fortuinlijke grondwerker eens of morgen bij het uitvoeren van een of ander serieus graafwerk zo maar blootlegt wat een dichte sluier gedurende zoveel eeuwen hardnekkig bedekt hield ! !

Met dit problematisch toekomstbeeld had ik mijn verhaal een braaf eind kunnen geven. Ik wens het niet te doen omdat ik er een minder twijfelachtig voor in petto hield.

Het staat vast dat het Vleeshuis "de fond en comble" gerestaureerd wordt. Wanneer is niet bekend. Hoe en in welke mate wordt ons niet meegedeeld. Aan ontwerpen, voorstellen en ideeën, officiële zowel als amateuristische, zal het wel niet ontbreken. Onze vraag : Welk lot zal men de GATEN beschermen ?

Die vraag heeft Alfons van Werveke zich een halve eeuw geleden ook gesteld. "Het (Vleeschhuis) kan nog veel in belang winnen, als men terug in al zijn waarde stelt wat nog bestaat en aldus den ouden toestand weer voorstelt. Wij roepen er de aandacht van de Vrienden van Oud Gent op, met deze aanbeveling, dat het niet veel kosten zou. Denk eens aan : de waterlopen onder de gewelven weer in orde gebracht; de breede trap er voor herplaatst, de galg weer opgericht, het pellorijn weer te voorschijn gebracht in zijn geheel, gekuischt en volledigd; een gansch stuk van onze middeleeuwen doen herleven." (Gazette van Gent, 4-4-1926)

Het spreekt vanzelf dat die taal in 1974 wat al te oudvaderlijk klinkt. Die driepikkelige galg heroprichten in een tijd dat gangsters, terroristen en andere doders van tot op de draad versleten mensjes de plak zwaaien. Foei! De kanaaltjes in hun oorspronkelijke staat herstellen en hervullen met de "kwaliteit" Leiewater, een fenomeen dat bezig is een begrip te worden? Alsjeblieft!

Wat onze gaten betreft zullen de restaurateurs er uiteindelijk iets moeten op vinden om zoals Van Werveke het stelde: *een gansch stuk van onze middeleeuwen doen herleven.*

NOTEN EN LITERATUUR

- (1) L. A. Warnkoenig, Histoire de la Ville de Gand et de ses Institutions civiles et politiques, z.p.z.j., p. 238.
- (2) In weerwil van de populaire legende waren die *kinderen* niets anders dan dienaars of knechten (denk aan de naam kraankinderen). De eerste die op deze verklaring wees was Pr. Claeys, La Flandre libérale, 15 mars 1904: Les bouchers de même que les poissonniers avaient le privilège d'escorter à cheval les souverains, les princes et tous les personnages importants qui faisaient leur entrée à Gand. C'est pour ce motif qu'on les appelait Prinsenkinderen, c'est-à-dire serviteurs du prince.
- (3) De overige wonderen waren: de O.L.Vrouwetoren, het Belfort en de Halle, de Poortersloge, het Huis van de 7 torens, het Oosterlingenhuis, het Waterhuis. De Waterhalle (opgetrokken in 1285, uitgebreid in 1331, afgebroken in 1786, waarna in 1787 de Reie overwelfd werd) bevond zich op de plaats van het huidige Gouvernementsgebouw (Grote Markt).
- (4) St.-Antonius - Abt ende Eremyt of met het Varken, patroon van de vleeshouwers, die de beesten zegent en geneest. H. Antonius beschermer van menschen en beesten, Bevrijd ons van alle ziekte' en booze geesten.
- (5) F. Corryn, Het Schippersambacht te Gent 1302-1492, in Handelingen der Maatschappij v. Gesch. en Oudheidk. te Gent, 1944.
- (6) Rekeninghen van den Vleeschhuse 1479-1480.
- (7) Op het ogenblik dat de "barak" de plaats moest ruimen voor een waarachtig "huisje" kreeg dit een uithangbord. Vanzelfsprekend ontleend aan de kaak waartegen het gebouwd werd: "Int Peloryn". Pas omstreeks 1720 kreeg het huisje een nieuwe naam: "Galgenhuseken", natuurlijk naar de galg die ongeveer vóór de kaak opgericht was en in 1787 afgebroken werd, en niet naar de kaak zoals niet weinig gidsen menen te moeten schrijven, G. Celis inclus: "genoemd huizeke bekwam dien naam van den schandpaal aldaar gevestigd."
- (8) Ik ben het niet die het zegt, maar V. Fris die het in zijn "Bibliographie de l'Histoire de Gand," 1907, meer dan eens herhaalt. Volgens hem werkt Varenbergh "d'une façon fort défectueuse dans son livre insuffisant..." - "de la façon superficielle que l'on sait." Tevens mogen Varenberghs geschriften slechts gebruikt worden "qu'avec extrême prudence."

Alfons van Werveke

- a) Oudheidkundige Kronieken verschenen in o.a. Gazette van Gent: De Gaten onder 't Vleeschhuis; De Groenselmarkt;
- b) Nota's bewaard in het Stadsarchief;
- c) met J. Vuylsteke en V. vander Haeghen, Oorkondenboek der Stad Gent, Gent,

- 1900, 1906, 1908;
- d) Gentse Stads- en Baljuwsrekeningen 1351-1364, met een Inleiding door Hans van Werveke, Brussel, 1970;
- E. De Busscher*, Reconstruction de la Grande Boucherie de Gand au XVe siècle, Gand, 1857;
- Staf Hapke*, De Gentsche Vischmarkt, de Stad Antwerpen;
- Emile Varenbergh*
- a) Souvenirs archéologiques de la Ville de Gand, La Grande Boucherie, Gand, 1872;
- b) Choses d'autrefois, L'Indépendant, 6-11-1898;
- c) L'ancien Marché au Poisson, Mess. Sc. Belg. 1873;
- Pr. Claeys*,
- a) La Grande Boucherie et les Bouchers gantois, La Flandre libérale, 29-12-1881;
- b) Les Monuments de Gand, La Gr. Bouch., La Fl. lib., 15-3-1904;
- H. van Werveke en A. Verhulst*, Castrum en Oudburg te Gent, Handelingen der Maatschappij voor Gesch. en Oudhk., Hent, 1960;
- A. Verhulst*, De vroegste Gesch. en het Ontstaan van de Stad Gent, Handelingen, Gent, 1972;
- xxxxxxxxx Het Groot Vleeshuis, La Grande Boucherie, Het Mandelboekje, Le Carnet du Dizeau, sept. en nov. 1971, rijk geïllustreerd.

M. VAN WESEMAEL

EEN WOORDJE OVER TWEE GRENSSTENEN TE GENT

In de achtergevel van het Sint Barbaracollege op de Ketelvest is op 40 cm hoogte een steen van ongeveer 55 cm op 29 cm ingemetseld. De steen draagt het opschrift

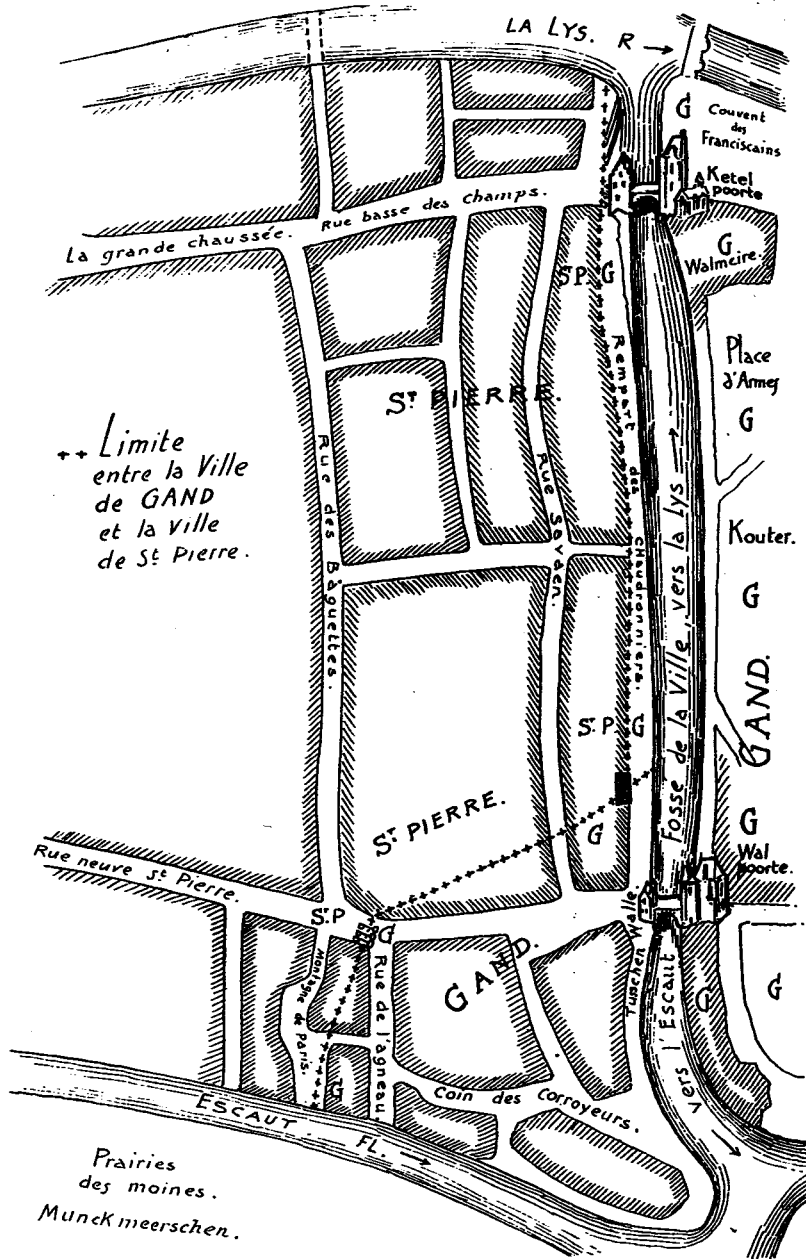
G	T	S	T	P
---	---	---	---	---

Langs de overzijde ziet men in een huisgevel een tweede steen :

S	T	P	G	T
---	---	---	---	---

In de twaalfde en dertiende eeuw was er een meningsverschil tussen de abt van de Sint Pietersabdij en de stad Gent in verband met de begrenzing van hun grondgebied. Om het geschil op te lossen werd de bemiddeling ingeroepen van Margareta van Konstantinopel, gravin van Vlaanderen. De gravin nam een besluit op 1 september 1274. K.L. Diericx vermeldt het charter in zijn werk Mémoires sur la ville de Gand (deel II blz. 281). Door dit charter werd de grens tussen het grondgebied van de abdij en de stad Gent nauwkeurig bepaald.

De Ketelpoort - een van de vier oudste poorten van Gent : de andere

Plan van de Ketelvest met Ketelpoort en Walpoort (ontleend aan "Les limites de la ville de Gand et de la ville de Saint-Pierre" door V. De Muynck)

waren de Braampoort, de St. Jorispoort en de Torrepoort - behoorde toe aan de stad Gent, alsook een stuk grond van 4,5 voet buiten de versterking. De grenslijn sneed het Ketelplein middendoor. De huizen van de Ketelvest, thans het St. Barbara-college, stonden onder de jurisdictie van de abdij, maar het terrein er voor, de huidige Ketelvest, werd belast met een militaire dienstbaarheid ten voordele van Gent. De grenspalen, die op last van de gravin werden geplaatst en het wapen van de St. Pietersabdij droegen, werden niet teruggevonden. Toen in 1837 de drie huizen gebouwd op de Ketelbrug werden afgebroken, heeft men een steen gevonden met het opschrift

S	T	P	G	T
---	---	---	---	---

Men weet niet, wanneer deze steen werd geplaatst, maar vermoedelijk moet dit geweest zijn in 1780, jaar waarin de oude Ketelpoort werd afgebroken en de drie huizen op de brug werden gebouwd. Deze steen bevindt zich thans in het museum van stenen voorwerpen in de St. Baafsabdij.

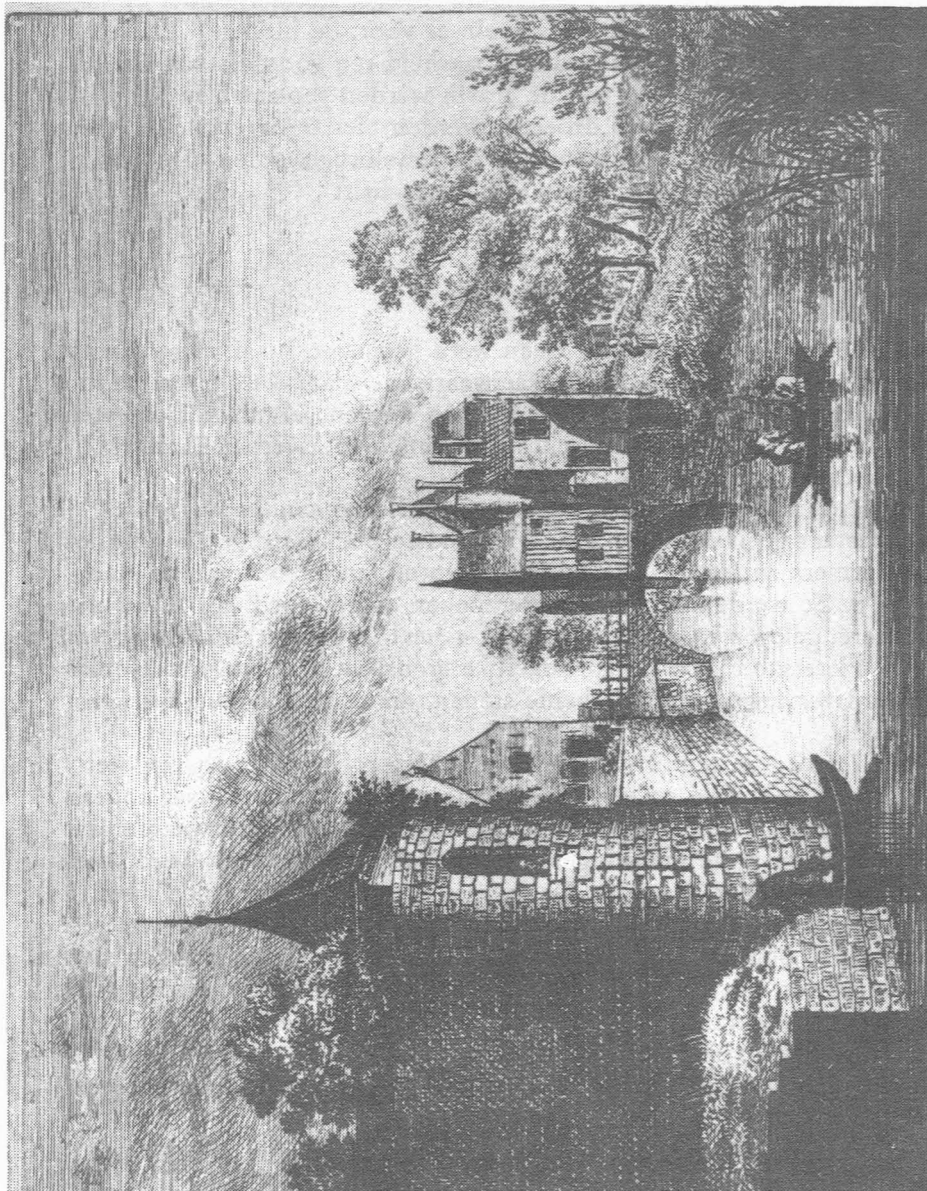
Waar liep nu de grens tussen de twee jurisdicties aan de Walpoort ? Hier bestaat geen origineel stuk. Het oudste plan werd getekend door Jan Verniers en Isaac Arandeaulx, gezworen landmeters van de stad, in 1578. Ze werden belast te onderzoeken of het goed van Adolf de Gruutere, gelegen in de Savaanstraat, geheel of gedeeltelijk afhing van de St. Pietersabdij. De oorspronkelijke grenspaal is al lang verdwenen; hij werd vervangen door de beide stenen, die in de inleiding werden vermeld.

In 1857 vroeg de rector van het St. Barbara-college de toelating het gebouw af te breken en een nieuw gebouw op te richten. Het college van burgemeester en schepenen stemde hierin toe op voorwaarde, dat de oude steen in de nieuwe gevel werd geplaatst. Het stuk werd getekend door schepen Wagener. De grenssteen langs de overzijde werd geplaatst door Pieter de Somer, die in 1782 de toelating bekwam een huizenrij te bouwen langs het water. Gedurende eeuwen stonden slechts enkele huizen aan de beide uiteinden van de Ketelvest, enerzijds de Ketelpoort, anderzijds de Walpoort. Het middengedeelte van de Ketelvest langs het water bleef onbebouwd.

Op het plan van 1578 kan gemakkelijk de grens tussen de beide jurisdicties worden vastgesteld langs de Walpoort.

Landmeter Benthuyse, die in 1780 door het magistraat van de stad Gent belast werd de grenslijn na te zien, stelt in zijn verslag vast, dat de drie sleutels van het wapen van de St. Pietersabdij nog merkbaar zijn in de straatstenen.

De stad Gent bezat dus langs de Walpoort een klein kwartier, bevattende de Grote Huidevettershoek, een deel van de St. Pietersnieuw-

Het Kuipgat in 1778. (Atlas Goetgebuer S.A.G.)

straat en een deel van de Savaanstraat en de Ketelvest. Dit kwartier werd "Tusschen Wallen" genoemd, mogelijks te verklaren als kwartier gelegen tussen twee waters : de Ketelvest en de Boven-Schelde. Het water, dat Boven-Schelde wordt genoemd, is net als de Ketelvest gegraven. De echte Schelde kronkelde door de Muinkmeersen en werd lang de Oude Schelde genoemd. Deze Oude Schelde verdween reeds gedeeltelijk door de aanleg van het station in de Muinkmeersen en door de latere urbanisatiewerken. Tijdens de aanleg van de afrit van de E 3-weg in het Koning Albert-park was een klein deel van de overwelfde Schelde tijdelijk zichtbaar. De Oude Scheldestraat herinnert aan het gedempte en overwelfde water.

Bron : V. De Muynck : "Les limites de la ville de Gand et de la ville de Saint-Pierre" in Bulletin de la Société d'histoire et d'archéologie de Gand, deel VI blz. 162-169.

M. VAN GENT

NADERE KENNISMAKING

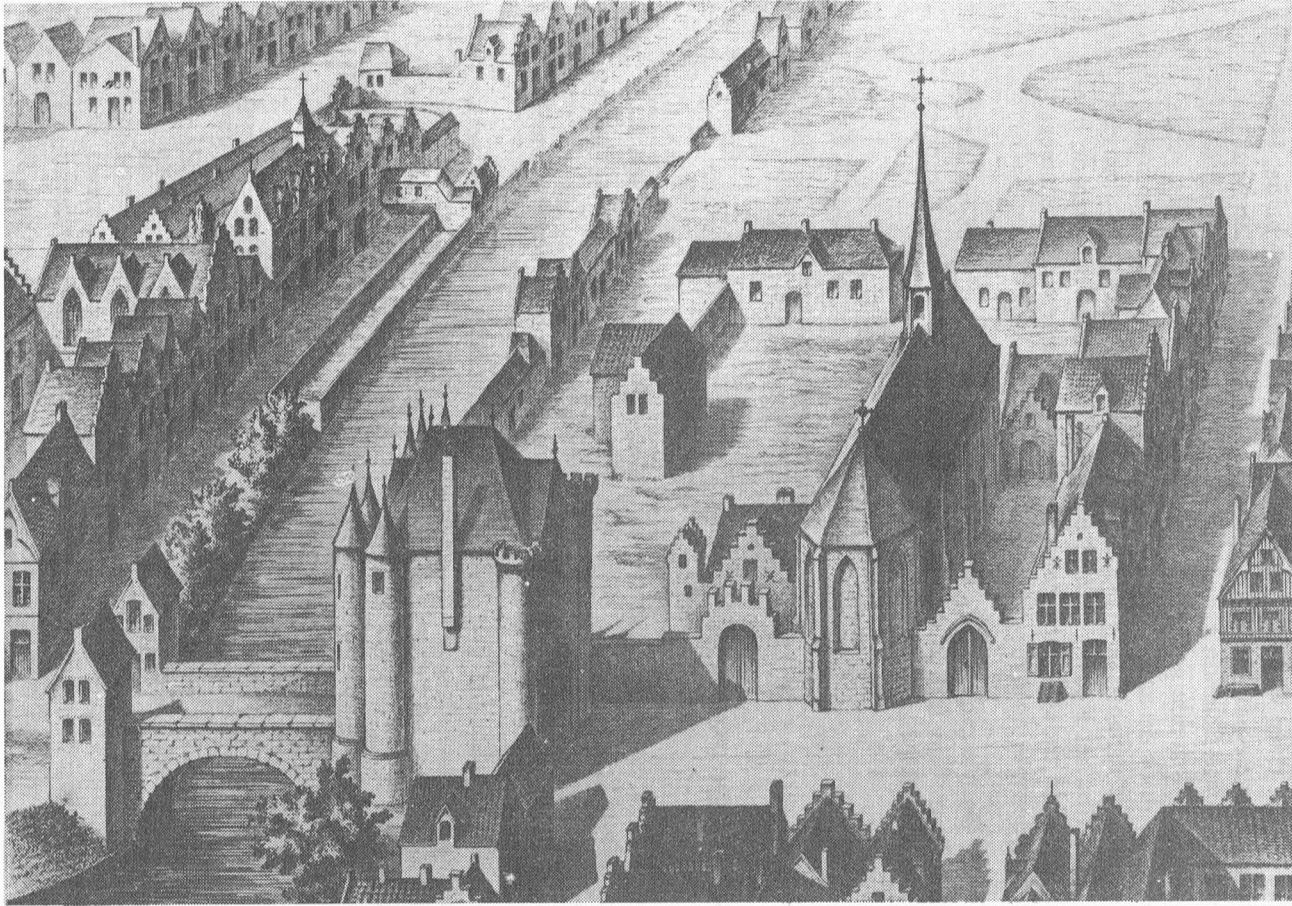
Bij het stellen van vragen door onze leden valt het op dat er iets hapert aan hun kennis van de basisliteratuur en de standaardwerken betreffende de geschiedenis en de heemkunde van Gent.

Het is dan ook onze plicht menen wij onze leden hierover wat meer in te lichten.

Laten we beginnen met een spijtig genoeg onvoltooid gebleven werk dat heden zo goed als onvindbaar geworden is, nl. de "Inventaire Archéologique de Gand - Catalogue descriptif et illustré des monuments, oeuvres d'art et documents antérieurs à 1830, publié par la Société d'Histoire et d'Archéologie de Gand."

De bijtitel dekt volledig en juist het opzet van de met name genoemde maatschappij die het ontwerp en de uitvoering in handen had. Het initiatief hiertoe werd genomen door Paul Bergmans en Armand Heins in zitting van 8 december 1896. In zitting van 6 januari 1897 werd er besloten tot het uitgeven van de Inventaire volgens de door beide heren voorgesteld model.

De Inventaire werd uitgegeven in 57 afleveringen waarvan 2 met inhoudstafel. Elke aflevering bevatte 10 losse bladen (fiches) gevat in een kaft waarop de inhoudstafel van de aflevering op voorkwam, alsmede andere nuttige inlichtingen. In het totaal werden er dus 570 fiches uitgegeven en 2 inhoudstafels telkens na 20 afleveringen. Nu en dan werden er volledigheidshalve in een aflevering katerns bijgevoegd met bibliografie betreffende Gent en verschenen in vreemde tijd-

De Walpoort en de Weverskapel (ontleend aan : "Recherches sur les corporations gantoises, notamment sur celles des tisserands et des foulons. Leur organisation civile, religieuse, militaire et commerciale" door Jules Huyttens. Gent 1861)

schriften. Dit laatste viel ook in het opzet van de Inventaire. In principie bevatte elke fiche één onderwerp. Nochtans waren er nu en dan wel twee of meer fiches nodig om een volledige beschrijving te kunnen geven.

De eerste aflevering verscheen in april 1897 en de laatste in maart 1915. Door oorlogsomstandigheden ging dit prachtwerk ter ziele en door de naoorlogse toestanden werd de draad niet meer heropgenomen. De Inventaire werd volledig opgemaakt en gedrukt door het Huis N. Heins in de Brabantdam. Het grootste aandeel van dit monumentaal werk heeft zonder twijfel Armand Heins geleverd. Elke fiche bevatte naast de beschrijving, een afbeelding van het onderwerp in kwestie. Ee illustraties waren ofwel een tekening van de hand van A. Heins (en dit in zeer groot aantal), ofwel een simili-cliché naar een foto van een of ander Gents fotograaf. Het einde van het artikel bevatte, indien voorhanden, een beknopte bibliografie betreffende het onderwerp. Elk artikel was gedagtekend en elke fiche was genummerd, maar enkel vanaf fiche nr. 101. De honderd eerste zijn dus ongenummerd. Nochtans kan daar een nummer aan gegeven worden aangezien de inhoudstafel per aflevering de doorlopende nummering aangeeft.

Tenslotte dient vermeld dat het overgrote aantal van de fiches in de franse taal werden opgesteld. Enkele werden in het nederlands geschreven en de auteurs hiervan waren Julius Vuylsteke, Alfons van Werveke, Paul Fredericq en Adolf de Ceuleneer.

De grootste leveranciers van bijdragen waren Paul Bergmans, E. Coppiepers, Stochove, A. Heins, L. Maeterlinck, L. Van Biesbroeck, V. van der Haeghen en H. Van Duyse, met als recordhouder Armand Heins met 118 bijdragen zonder rekening te houden met zijn illustraties.

De behandelde onderwerpen gingen over burgerlijke, militaire en kerkelijke bouwkunst, schilder- en beeldhouwkunst, edelsmeedkunst, koperwerk, ijzersmeedwerk, tin, lood, aardewerk, meubelen, glasramen, tapijtwerk, brodeerwerk, kostumes, lederwerk, wapens, muziekinstrumenten, klokken, munten en medailles, zegels, opschriften, charters, handschriften, miniatures, drukwerken, boekbindwerk.

ANDRE VERBEKE

INVENTAIRE ARCHEOLOGIQUE

In aansluiting met bovenstaand artikel heeft de "Heemkundige en Historische Kring Gent" besloten de voornaamste fiches terug te publiceren in de "Ghendtsche Tydinghen".

Deze die in het Nederlands geschreven werden nemen wij, buiten de spelling, ongewijzigd over. Van de andere zullen wij een vrije vertaling

publiceren.

Als eerste in de reeks laten wij hier de vertaling volgen van de fiche die Victor Van der Haeghen op 28 Januari 1897 opstelde over de

STADSREKENINGEN

De reeks registers die de rekeningen bevatten die jaarlijks door de Gentse schepenen gegeven werden, beginnen in 1314 en eindigen op het einde van de vorige eeuw.

Het is onnodig te wijzen op het belang van deze documenten die nauwkeurige inlichtingen van een volstrekte authenticiteit verstrekken.

De boekhouding werd trouwens met zorg gehouden en dank zij de rubrieken die ieder jaar opnieuw terugkomen is het vrij gemakkelijk er opzoekingen in te doen.

De rekeningen die allen in het Vlaams zijn opgesteld, werden geschreven op perkament van 1314 tot 1619-1620 (uitgezonderd 1381-1382 en een cahier van 1467). Van 1620 tot 1798 op papier.

Op pagina 184 en 185 van onze Catalogus van Stadsarchieven hebben wij de leemten aangestipt die de reeks vertoont gedurende de eerste drie eeuwen. Onlangs heeft men een fragment teruggevonden van de rekening van 1319-20 en het aan de collectie toegevoegd. Men had het gebruikt als briefomslag.

De bovenstaande afbeelding (hier niet weergegeven) toont ons het uitzicht van het eerste register, geopend aan folio XXXI. Men ziet er een omslag in kalfsvel waar de haren nog aan hangen. Hoogte : 0,33. Breedte : 0,24.

Zoals men kan zien aan het opschrift van de rekening van 1314 begon het schepenaar op half-oogst. De 2 eerste regels luiden als volgt : "Int ingaende vanden scependoeme Willems Berren ende siere gesellen dat begonste sdonredages in Onser Vrouwen dage in alven Oeste int jaer XIIIc ende viertiene."

Vanaf de Opstand van 1539 tot aan het einde van het Ancien Régime begon het schepenaar op 10 Mei, uitgezonderd gedurende de Calvinistische periode (1578-79 tot 1583-84) wanneer men terugkwam naar het oud gebruik van half-oogst.

J. Vuylsteke en N. de Pauw hebben de rekeningen van de periode van Jacob van Artevelde, 1336-45, in extenso gepubliceerd (1874 tot 1885) Deze van de periode van Filips van Artevelde, 1376-89, werden uitgegeven door Vuylsteke (1893).

De oudste rekeningen, voorafgegaan van de reproductie van een fragment van een rekening in rolvorm van het jaar 1280 waarvan het origineel bewaard wordt in het Stadsarchief te Gent, is ter perse.

BIBLIOGRAFIE

Het Volk : publiceerde op 29 januari, 16 februari en 4 maart een bijdrage over het Geeraart Duivelsteen.

De Gentenaar :

“Een kwarteeuw aktiviteit van de kommissie van Monumenten” door Prof. P. Kluyskens op 19 februari, 6, 13 en 20 maart.

“Edgard De Pont vergroeid met Gents toneel” op 14 en 18 maart.

Vooruit publiceert wekelijks een korte bijdrage van Jan Schepens “Op zoek naar Gent”.

Toerisme in Oost-Vlaanderen (novembernummer) : Het Gildehuis van de onvrije schippers” door Dr. J. Decavele.

Les Cahiers de la Biloque : “L'hospice St. Laurent” door Ch. Fassin. (24° jaargang, n. 1 jan. 1974). Jaarabonnement : 120 F. P.R. 33 03 54 van Dr. U. Thiry.

Nota : Het is ons onmogelijk volledigheid te betrachten; bovendien moeten we telkens afsluiten zes weken voor het verschijnen van ons tijdschrift.

M.S.

MEDEDELINGEN

1. In Arizona in de Verenigde Staten overleed de sterrenkundige Georges Van Biesbroeck. Deze geleerde werd geboren te Gent in 1880. Na zijn studies van burgerlijk ingenieur was hij sedert 1902 werkzaam aan het koninklijk instituut voor sterrenkunde te Ukkel. In 1915 werd hij hoogleraar aan de universiteit te Chicago. Van Biesbroeck bestudeerde in het bijzonder de dubbelsterren; hij ontdekte ook elf asteroïden en twee kometen. G. Van Biesbroeck werd gehuldigd te Ukkel in september 1966.
2. Van de jaargang 1973 van Ghendtsche Tydinghen zijn nog negen volledige jaargangen beschikbaar. Prijs : 170 F te storten op de postrekening. (reden storting vermelden)

3. De Actiegroep Bourgoyen-Ossemeersen organiseert maandelijks geleide wandelingen in dit natuurgebied. Deze wandelingen hebben telkens de eerste zaterdag van de maanden maart tot oktober plaats. De deelname is gratis. Bijeenkomst : aan Drongenbrug over de Ringvaart om 14 uur. Er wordt aanbevolen zich zo mogelijk te voorzien van een verrekijker en van laarzen.
4. Naast de gewone leden (bijdrage 150 F) voorzien de statuten van de Heemkundige en Historische Kring Gent ook steunende leden (minimumbijdrage : 500 F) en beschermende leden (minimumbijdrage : 1000 F). De lijst van de steunende en beschermende leden zal jaarlijks in het novembernummer gepubliceerd worden.

VRAAG EN ANTWOORD

ANTWOORD OP VRAAG 53

De *STEEN* was een gewicht dat reeds in de middeleeuwen in gebruik was en een waarde had van 6 ponden. Aangezien het pond van plaats tot plaats in gewicht verschilde, was een *STEEN* niet overal van hetzelfde gewicht. Gemiddeld woog een *STEEN* dus ongeveer 3 kg.

In steenen drukte men het gewicht van een groot aantal koopwaren uit :

vlas, wol, garen : 11 *steen*en vanden selven caenpe te spinne (caenpe of caempe = kemp = hennep; de grondstof voor het maken van touwen, enz.) maart 1333. - van een reepe (touw) ten crane wough 39 1/2 *steene*; jan. 1321.

metaalwaren : van 22 *steen*en loods ten hofde vander brugge; aug. 1322. - spikingen (spijkers) 2 yser columnen ende 2 trallien die wegen 80 *steene*; mei 1322.

was : van 10 *steen* was daer men 4 standarde (grote kaarsen) af maecte; aug. 1323. - van 10 *steen*ine kersen; juli 1325.

boter : van 17 *steen*en botren; juli 1325.

Een gewicht uitgedrukt in *steen*en werd natuurlijk afgerond in ponden : van 18 *steene* ende 4 *pont* was; juli 1325.

Na de invoering van de aardappel werd ook deze waar per steen verkocht, of zoals te Gent per *schaal*. Ook boter werd nog lang per steen verkocht; *stullen* boter van 2 steenen waren zeker geen zeldzaamheid. Ik meen te weten dat men ook van *steen*en lekkerkoek sprak. Die blokken lekkerkoeke, ontdaan van hun "kusten" werden verdeeld in een aantal (6 of 8) *klippels*.

V.W.

VRAAG 55

Waar en wanneer werd er een biografie gepubliceerd over Alexis Callant en over Pol Anri.

VRAAG 56 SPAANSE (BAK)STENEN

Zoals velen dacht ik dat Spaanse bakstenen dateren van de Spaanse periode. Ik heb ook gehoord (niet gelezen) dat die bakstenen gekenmerkt worden door hun :

- formaat
- samenstelling (grondstoffen)
- fabricatieprocédé.

In "B-revue", Nr 123 van 1972, in een artikel van W. Wellekens, onder de titel "Van stenen en hun bakkers", staat te lezen dat het baksteenbedrijf in de vroege dertiende eeuw ontstond met abt Hugo de Bierbeke die te Hemiksem een Cisterciënserklooster bouwde.

En verder : "Toendertijd werden stenen vervaardigd van 300 x 145 x 70 mm, bekend als *Spaans Formaat*. Antwerpen bewaart er nog restanten van in de vorm van de grondvesten van het eerste Hansahuis, dat in 1265 gebouwd werd... "

Nog verder leest men dat het steenbakkersbedrijf anderhalve eeuw lang een "sakraal monopolie" gebleven is en dat nadien : "De wereldse bedrijfsleiders moesten in Zeeland terecht om zich... turf aan te schaffen".

"Deze omschakeling bracht meteen formaatwijziging met zich : de Spaanse afmetingen werden onder de naam *derdelingen* tot 150 x 70 x 40 mm gereduceerd". (omwille van het veel lager calorisch vermogen dan dat van het hout waarover de kloosterlingen beschikten)

Volgens dit artikel dateren de Spaanse formaten (of bakstenen) van voor de Spaanse periode. *Hoe kwamen ze dan aan hun naam ?*

Wat betreft de eerste van de (gehoorde) karakteristieken, namelijk het *formaat*, wens ik te vernemen of de *twee vermelde formaten worden aangezien als Spaanse formaten ?* Uit de geciteerde teksten zou men eerder geneigd zijn negatief te concluderen, doch 100 o/o klaar is

W. Wellekens toch niet. Verder wens ik te vernemen of *nú nog gesproken wordt van Spaanse formaten of bakstenen.*

Wat betreft de tweede karakteristiek, namelijk de *samenstelling*, weet men dat bakstenen gemaakt worden van klei die zelf is samengesteld uit aluminium- en siliciumverbindingen, verder organische stoffen die bij het bakproces uiteraard grotendeels of volledig verdwijnen, plus dan nog metaaloxiden (ijzeroxyde dat de rode kleur geeft) en kalk. Vóór het vormen wordt zavel toegevoegd om een grotere plasticiteit te bekomen. De vraag is nu, vermits men mij gezegd heeft dat de samenstelling een kenmerk is van de Spaanse formaten (of stenen) of *deze samenstelling werkelijk afwijkt van deze van de andere, laat ons zeggen, Boomse stenen ?*

De derde mij meegedeelde (mondeling) karakteristiek is deze van het fabricatieprocédé. *Zou dit fabricatieprocédé misschien op het stuk van het drogen of het bakken afwijken van dat van de andere stenen ?* Volgens La Libre Belgique van 3.10.73 is het Spaanse Huis, Hoogstraat 164 te Brussel (niet ver van huis van Breugel) "la seule maison de Bruxelles qui soit encore entièrement construite en briques espagnoles". Zijn er ook te Gent gebouwen die geheel of gedeeltelijk uit Spaans formaat of Spaanse bakstenen bestaan ?

NIEUWE AANWINSTEN

EEN DOKUMENTATIEFONDS IN ONS LOKAAL

De Heemkundige en Historische Kring heeft besloten een informatie- en documentatiecentrum in te richten, onder de leiding van een gediplomeerde bibliothecaresse.

Mevrouw Van Geluwe-Eggermont werd gelast om de bestaande boeken en tijdschriften te inventariseren en onze leden op de hoogte te brengen van kollektie en aanwinsten.

Aangezien wij thans ons derde jaar ingaan is het begrijpelijk dat het fonds nog zeer bescheiden is en dat wij, benevens eigen aankopen of giften van zusterverenigingen, rekenen op de vrijgevigheid van al wie de uitbreiding van onze kollektie wil bevorderen.

Gebeurlijke giften kunnen voorlopig, na elke vergadering, aan de bibliothecaresse overhandigd worden en zullen met dank aanvaard worden.

De systematische catalogus, die geleidelijk zal aangelegd worden, zal onze leden toelaten kennis te nemen van de belangrijkste bijdragen over Gent, verschenen in boek en blad.

In 't vervolg zullen, daar waar het past, de nieuwe aanwinsten in ons blad gecommuniceerd worden. Later zullen de uren of dagen van raadpleging medegedeeld worden.

EEN WERELD VAN KLATERGOUD

Ter gelegenheid van de tachtigste verjaardag van *Gustaaf Demuynck* (1893-1973) verscheen een beknopt levensverhaal van deze Gentse volksjongen, van de hand van Raymond Gossieaux.

Verlucht met talrijke foto's biedt de plaket een veelzeggend overzicht van de artistieke loopbaan van de jubilaris, die gedurende 52 jaar, van kindsbeen af, in dienst stond van het circusleven.

Dit bescheiden werkje is vooral een stille hulde aan de verbetering van een mens, aan zijn nooit aflatend geloof in de leefbaarheid van het circus, dat gedurende decennia, vooral in de eerste helft van onze eeuw, de volksgunst genoot.

Wat vooral in de figuur van Gustaaf Demuyne opvalt is de bezetenheid voor een artistiek genre en de moed, de zelfopoffering en het vertrouwen die hij opbracht om van goochelaar (1910) tot directeur van een eigen circus (1920) op te klimmen.

De opkomst van nieuwe ontspanningsmedia bracht in 1961 de deysterling van zijn bedrijf en het einde van een avontuur, dat hem overal in Europa bracht en suksessen bezorgde.

Als geboren Gentenaar (zijn ouders waren vishandelaars en woonden op de hoek van de Galgenberg en de Annonciadenstraat) heeft Gustaaf Demuyne nooit zijn geboortestad verloochend en trad hier dikwijls met veel bijval op.

Als kroon op zijn levenswerk mag vermeld worden zijn optreden als paardendresseur in het circus Bouglione (1970).

Dit jaar werd hij te Brussel in de bloemen gezet door het vermaard circus van Moskou.

Het was een onvergetelijke avond.

Thans leeft hij te Middelkerke met de blijvende herinnering van een welgevlude loopbaan en van de achting van groot en klein.

Eens te meer wordt bewezen dat een klein mens door zijn daden groot kan worden en de algemene eerbied afdwingen.

Het werkje is aanwezig in de bibliotheek.

MEVR. VAN GELUWE-A. EGGERMONT

AANVULLENDE LEDENLIJST

- 598. DE GRAEVE H. Motsenstraat 126, 9220 Merelbeke
- 599. MEJ. VANROOSE M. Gez. Lovelingstraat 24, 9000 Gent
- 600. MERCHERS E. Solvynsdreef 29, 9810 Drongen
- 601. LEYS F. Kon. Leopold II laan 65, 9000 Gent
- 602. STORME M. Coupure 3, 9000 Gent
- 603. GOOSSENS A. Krijgslaan 198, 9000 Gent
- 604. DE SPIEGELEER P. Sint-Denijslaan 201, 9000 Gent
- 605. GHIJS R. Kunstenaarslaan 14, 8470 De Panne
- 606. WALLAERT F. Peerstraat 35, 9000 Gent
- 607. SCHEERDER J. Fritz van den Berghelaan 21, 9830 Sint-Martens- Latem
- 608. DE MEYER R. Nieuwebosstraat 50, 9000 Gent

609. MW. HOFMAN-LACHAERT M. Hoge Weg 188, 9000 Gent
 610. ROOSE J.-P. Kunststraat I, 9110 Sint-Amandsberg
 611. PARISIS A. Muidepoort 28, 9000 Gent
 612. MEJ. METS M. IJzerlaan 14, 9000 Gent
 613. BRUYLANT P. Baron Cyriel Buyssestraat 21, 9820 Sint-Denijs-
 Westrem
 614. VAN VOLSEM J. Kortrijksesteenweg 272, 9000 Gent
 615. JONCKHEERE W. Kerkstraat 63, 9002 Ledeborg
 616. DE PAUW A. Tolhuislaan 121, 9000 Gent
 617. VAN OVERMERE M. Sint-Jozefstraat 7, 9040 Oostakker
 618. MW. IMMESOETE H. Bijlokehof 24. 9000 Gent
 619. BOERJAN G. R. de Hemptinnelaan 17. 9910 Mariakerke
 620. SCHOOL
 621. HAUSPY H. Rabotstraat 67, 9000 Gent
 622. MOREL E. Notelaarstraat 52, 9000 Gent
 623. COCQUYT E. Rijsenbergstraat 212, 9000 Gent
 624. COCQUYT E. Eikeldreef 25, 9830 Sint-Martens-Latem
 625. TERMONT J. Koningsdal 37, 9000 Gent
 626. AMANT R. Nekkersvijverstraat 68, 9110 Sint-Amandsberg
 627. MW. TREMERIE S. Henri Storystraat 20, 9910 Mariakerke
 628. SCHEEMAERKER L. Ottergemsesteenweg 334, 9000 Gent
 629. PREYS A. Volderstraat 74, 9000 Gent
 630. KONGS L. Van Hulthemstraat 23. 9000 Gent
 631. FRYNS E. Muinklaan 53, 9000 Gent
 632. KIELEMOES M. Kouterstraat 194, 9030 Wondelgem
 633. MARLIER R. Kon. Albertlaan 6, 9000 Gent
 634. VANDERSTOCKT R. Rodenbachstraat 106, 9110 Sint-Amands-
 berg
 635. DE VRIESE C. Meulesteedssesteenweg 293, 9000 Gent
 636. DE SMET J. Dorpslaan 3, 9210 Heusden
 637. VLAMINCK G. Destelbergenstraat 106, 9110 Sint-Amandsberg
 638. DR. MATHYS A. Groot-Brittanniëlaan 60, 9000 Gent
 639. SCHOOL
 640. DE CLERCK M. Dorpstraat 73, 9131 Beervelde
 641. PROF. IR. MOERMAN J. p.a. Coupure Links 533, 9000 Gent
 642. BULTEREYS W. Patiëntjestraat 26, 9000 Gent
 643. DE KEZEL M. Casinoplein 8, 9000 Gent

STEUNFONDS

Z.E.H. P. De Bruyker	150 F
Kongs Luk	50 F